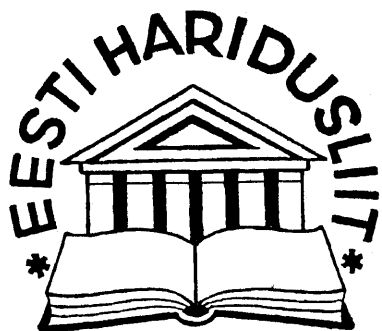

ERENG

F. Liiv.

Nr. 5

MAI

1939

S I S U :

Paul Vahi — Matkakultuurist kodumaise vaate-
nurga all.

Hugo Viies — Viru põlevkivirajooni sotsiaal-
ühiskondlikust ja kultuurilisest profiilist.

Eero — Lihtsameelne.

K. L. — Saaremaa-matkalt.

P. Puusepp — Hooaja lõpu puhul.

Villem Luhasoo — Ajaleht ja külaleht.

Karl Laane — Vaimsusest ja majandusest.

Mitmesugust.

ARENG

x VABAHARIDUSTÖÖ JA MAATEATRI AJAKIRI x

Pea- ja vastutav toimetaja Evald Vender. Tegev toimetaja Leo Soonpää. Vabaharidustöö osa toimetaja Neeme Ruus. Maateatri osa toimetaja Andres Särev. Toimetuse liikmed: E. Oja, J. Rummo, J. Ruus ja A. Sibul.

Väljaandja EESTI HARIDUSLIIT. Toimetus ja talitus: Tallinn, Uus tn. 2, tel. 452-64. Ilmub kord kuus, väljaarvatud 2 suvekuud. Tällimishind: 2 kr. aastas, 1 kr. poolaastas. Üksiknumber 25 senti.

Nr. 5

23. mail 1939

XIII aastakäik

Paul Vahi

Matkakultuurist kodumaise vaatenurga all

Väga sagedasti on meil harilikuks asjaks, et haritud inimesiks peetakse seda, kes oma kõnelusisse piserdab võõrapäraseid ning võõralt lõhnavaid sõnu, vähivõõraid fraase ja kes üldse harrastab teisi seesuguseid „kuninglikke“ kombeid. Mis sellest, kui vahel juhtubki kahtlases hariduseahvlemises mõni sõna valesti kõlama või valesse kohta kukkuma. Vähe veel sellest. Sugugi haruldased pole teised sellelaadsed peenutsemised, kus lennutatakse lauseid nagu, „meil Londonis“, „meil Pariisis“, „meil Lätis“ ja „meil Riias“.

Sugugi mitte halb pole tõepoolest see, kui inimene saabki teha oma lühikese või pikema reisi kaugemale kodumaa piiridest, kuid kas selle järele kohe tarvitseb kõike asetada „enesestmõistetava“ ning „välismaise“ vaatenurga alla? Ei ole vist õigegi lugeda end ühe Inglismaal käigu järele ehtsaks londonlaseks ega pärisprantslaseks siis, kui võib-olla Pariisi on vaid pildil nähtud. Samuti pole põhjust Läti Valgas käimise järele end veel pidada lätlaseks.

Ometi seesuguseid vaimuvälismaalasi ei tarvitse meil mingil viisil otsida tikutulega, sest küllalt laialdane on nähtus, kus imestusest käsi kokku lüüakse ning üteldakse:

„Vaat' kus mees ikka käinud, kus ikka keeled suus!“ (Siia võiks lisandada pisut naiivse-labase humorismiterakese: Ei tea, kuidas sellele mehele need keeled kõik suhu ära mahuvad!)

Kõige seesuguse meelekibeduse juures ei saa parimalgi tahtmisel eitada mingit oma-maise alavääristamist. Ei tahaks küll kuidagi kõnelda paljude eestlaste juures ilmnevast alaväärsustundest, kuid midagi sellelaadset ometi võib välja lugeda mitte üksnes eespool lausunud lauseist, vaid veel ühest laialdasest alast, mis kevade ja suve saabumisel kerkib mõttepiiridesse. — Need on meie matkamisküsimused, millest on tarvis pisut juttu teha. Kuid mitte üksnes matkakultuuri ei tule haarata sellega, vaid üles kerkivad veel ekskursioonid, õppereisid, ühe sõnaga — turismitõrjumise kogu ulatuses.

Kui turism ning vajaline kavakindlus turismi alal meil alles viimaste aastate välitel on saanud küsimuseks, siis ometi on hulga varem sel alal ka meil vagusid aetud, rahvusvahelises elus on aga võimalik olnud tähele panna, missugust hoolt on väga paljudes maades kantud turismi edendamise eest.

Olgu siinkohal viidatud üksnes itaallaste lööklausele: Napolit näha ja surra! Kui turismipropaganda osas lennutatakse seesuguseid lööklauseid, siis leidub väheseid, kes ei tahaks vähimalt korraks minna seesugusse linna, nagu käesoleval puhul on Napoli, mille nägemise eest võiks maksta eluga. Piisab sellestki artlusest, kuid üks on ikkagi kindel: see ülima tundetoonitusega Napoli-ülistus on itaallaste kukrusse toonud küllaltki kõlisevat, märksa rohkem väärtuslikku välisvaluutat kui seda Napoli suhteliselt tegelikult ehk vääriks ning õigus-taks.

Need read on vägagi kaugel Napoli ilu eitamisest, kuid ometi ei saa eitada, et seesuguse varem nimetatud turismireklaami ning propaganda liimivööga on tuhandeisse ning sadadesse tuhandeisse ulatavalt osatud püüda inimkärbeid aastais. Ja kogu Itaalia on sellest kasu olnud. Samalaadset on toimitud juba aastasadu ka näiteks Šveitsis, kuhu samuti inimesi trügib nagu sipelgaid meepotti.

Nüüd võiksime aga küsida, kuipalju itaallasi või šveitslasi sama aja vältel külastab teisi maid, ja meile selgub, et kindlasti vähem. See on see pisinõksuke, millega nimetatud mais osatakse teenida tarvilist peenraha. Aga selles peenraha teenimises turismimaade jõukus õigupoolest peitubki.

Mis puutub kodumaisesse õppereislemisse ja edasi matkamisse, siis pole eriti viimases osas jõutud kuigi tunduval määral võimaluste ärakasutamiseni. Kui siin otsida põhjusi, siis ilmneb kohe, et matkamisharjumus pole meis õieti veel juurdunudki. Märksa rohkem kisivad rännule võõrad maad ja kauged rannad, kodumaisus tunnukse aga kuidagi nagu silmapaari vahele jäänud. Seega on nägemata jäänud mitmed maakohad ja kodumaa looduse maailisimadki paigad. On käidud küll ehk Poolas ja Prantsusmaal, kuid Põhja-Eesti rannamaastiku ilu ning kalurirahva karedaid elutingimusi tuntakse kahjuks vaid kaudselt. Nägemata on samuti Rannapungerja ja Põhja-Tartumaa vooremaastik, käimata on aga koguni järvederohkel Võrumaal. Pole korrakski vaevaks võetud tõusta Munamäe

tippu Haanja sinetavatel kõrgustikel, nägemata on Petserimaa maastikuline omapära-sus ning ilu, vabadussõjaaegsed vahvamate võitluste paigad Vaslamäe veergudel, Mõla ja Irboska järvede meelejäädavad rannad. Samuti on ehk tundmatu Pühajärv ja Otepää iluohtus.

Nõnda pole nägemata mitte üksnes koduradade maastiku ilu, vaid kaugel ollakse ka kodumaise elu tundmisest. Tuntakse küll Lääne-Euroopa tsivilisatsiooni mustemaid urkaid, oma maa elutuksed on jäänud aga võõraks.

Kuid mida suudavad kooliraamatute napolisõnalised teatmed kõnelda meie maa eri nurkade elu-olust, kui seda pole oma silmaga nähtud? Statistilised arvud ja andmestikud jäävad vaid eluta aritmeetikaks, kui pole ise näiteks näinud ei põlevkivirajoonide eluhädasid, kalurielu merekar-must ega ole tundnud talupoeglikku tegevusvalda.

Sellest hädast, et välismaiste reisudega ka väärtuslikku valuutat maalt välja voolab, saaks veel üle, märksa valutegevam on aga see asjaolu, et omamaised eluaval-dused, elu mitmepalgelisus jääb nägemata ning jääb võõraks. Ühes sellega pole samuti tunnetusi omamaise tööjõudluse ning suutlikkuse alalt ega vastavaid arusaamu meie rahvastiku erigruppide ning ühiskond-like kihtide elu alalt. Ja nõnda jäävad ühis-konnagrupid vastastikku üksteisele üha võõramaks.

Aeg-ajalt on sõnavõetud ajakirjanduses, suulised selgitused ja muu propaganda nõnda palju suutnud kätte võita, et juba üsna tihti kohtame kahe-, kolme- või nelja-liikmelisi salku, kes on kasutamas suvist laupäevaõhtu- ja pühapäevavabadust, pamp seljas rännates paigast paika. Siin pisut juttu tubli talumehe-töötaadiga, kes rahuli-kult adra kallal kohmitseb, seal taas ranna-rahva sõrmed kibedasti ametis kalamõr-dade korraldamisel. Aga nõnda edasi otse-seid muljeid ning tegelikke tähelepanekuid kõigilt meie elualadelt, mille paremaks mõistmiseks enne matkale asumist tarbe kohaselt juba ette on hangitud algteatmeid nende paikade kohta, kuhu matkasammu

ollakse suunamas. Nõnda ongi tarvis teha ning sellest on kindlasti kasu. Nimelt võimaldab seesugune väike eeltöövaev hiljem näha ka seda, mis muidu võiks teadmatuses jääda tähele panemata.

Kõige selle puhul on võimalik märkida, et matkakultuur on pisut juba meie rahvasse juurdumas, millega omamaisuse tundmaõppimisel on jõustumas ka see tarksoña, et oma silm on kuningas. Omamaise matkakultuurina see vajab aga veel palju arendamist ja õhutamist. Ei ole ju küll sugugi enam haruharvad noorterühmituste matkateed, vanema rahvani küündimiseks on aga tegelike matkamõtete levitamisel veel õige tükk tööd.

Aga kui meil kõigist raskusist hoolimata on jõutud hiiglasammudega edasi väga paljudel aladel, miks ei peaks siis ka selles küsimuses olema võimalik niisuguse pildi nägemine, kus kõrvuti noorematega hallipäine eesti matkamees astub oma matkateed, kõigil hinges üks soov: kodumaad näha ja elada!

Kui eespool matkasõnu kirjutades on puudutatud ainult üht poolt, siis teisepoolsele tungides tuleb mõelda kõigele sellele

muretusele ning meelerõõmsusele, mida matkateekonalt kahtlemata kaasa tuuakse. Niisiis mitte vaid õppimiseesmärgid, vaid üheaegselt ka meeolehärrade minetamine ning elurõõmu edukäik on igale matkamehele parimaks palgaks. Selles ning seesuguses kodumaises maadevõitmisel peitub tegevust kõigile, ka neile, kes paljast rännulustist aetuna aelevad välismaistel radadel, saamata sealt loodetud hingeõnnistust, kellele aga kodumaised matkateekonad märksa jõulisemalt suudaksid kinkida seda, mida talle kui eestlasele läheb hädasti vaja — omamaist kultuursust ning omamaisust ka matkakultuuris.

Juba seesuguse omamaise suhtumisviisi läbimurdmine matkakultuuriski aitaks paljusid tunnetusi asetada eestluse alusele. Veel rohkem aitaks see oma läve eest lähtumine meil hiljem astuda hoopis avaramale teele. See ei viiks küll vaimuvälismaalsuse ega kosmopolitismi suunas, kindla kodumaise eestlustunde all see näitaks meid aga sellest küljest, millest hiljem võiks ehk Euroopagi midagi õppida. Ja miks peaksid siis väikerahvadki seesuguses omamaises kultuursuses oma tegevust põlgama!

Hugo Viires

Viru põlevkivirajooni sotsiaalühiskondlikust ja kultuurilisest profilist

Üldpilk tööstustsentrumele.

Meie põlevkivitööstus on võrdlemisi lühikese aja jooksul — möödunud aastal täitus 20 aastat selle rajamisest — kujunenud eesti suurimaks tööstusharuks. Real viimastel aastail on siin teostatud otse hiiglaslikke samme käitiste kõigekülge laiendamise alal. Juba 1938. a. toodetud õliproduktioon (ca 1,5 miljonit tonni) üksi peaks näitama, millise eduni siin on jõutud. Siia investeeritud kapital ja siin töötavate tööliste arv ületab kaugelt kõigi teiste suurkäitiste oma. Tööstuse pööraselt kiire areng on põhjustanud suure rahvamasside paiskumist Alutagusele. Talutöölisist, linlasist ja

teistest on siin tekkinud eesti tõeline proletariaat.

Piirkond, mille moodustab põlevkivitööstus, haarab enda alla umbes 60 km pikkuse maa-ala (Kundast Vaivarani) peamiselt raudtee ümbruses. Sel üsna pikal, kuid kitsal maaribal asetsevad tööstused üksikestest lahus olevate saartena, moodustades suuremaid ja väiksemaid elutsentumeid. Neist kõige vanem, suurem ja moodsam on aktsiaseltsile „Esimene Eesti Põlevkivitööstus“ kuuluv Kohla-Järve põlevkivitööstus (end. riigi põlevkivitööstus) koos selle juure kuuluvate allmaakaevandustega Kävas ja Kukrusel (kokku üle 4000 elaniku). Järg-

nevad Kiviõli (ca 5000 elanikuga) ja teised juba väiksemad tööstused — Küttejõud, rootslaste ettevõtte (Eestimaa Ölikonsortsium) Sillamäel ja Viivikonnas, inglasele kuuluv õlitööstus Goldfields Püssi — Kohtla jaama vahelisel maa-alal jt. Tööstuste rajamisega on Virumaa, eriti aga vana, arhaistlik Alutaguse, oma rahulike rannakülade, suurte ürgsete metsade ja avarate kartuli- ning rukkiväljadega siseemiselt täiesti segi paisatud — lõhestatud vastoludest. Ühes uute nimede — Kohtla-Järve, Kiviõli, Küttejõud jne. — tekkimisega on kogu Alutaguse sotsiaal-ühiskondlikku ellu astunud uus ajastu. Vanad eluviisid, külatraditsioonid on kodumas. Hiiglavabrikute ja allmaakaevanduste atmosfäär surub oma karmi pitseri ka laiemale ümbruskonnale.

Märkmeid elanikkonnast.

Põlevkivitööstuste elanikkond koosneb peamiselt kolmest inimkategooriast — kaevureist, vabrikutöölisist ja ametnikest. Elanikkonna koosseis on vahelduv ja muutlik. Kaevurid, need on kõige liikuvam element. Lisame, et sellesse kategooriasse kuulub kõige suuremal määral nn. alaväärtuslikku inimmaterjali — põhjakäinud ohvitseri, läbipõlenud üliõpilasi, kooliõpetajaid ning edasi prassijaid, kurjategijaid ja ka neid, kel elada on lubatud ainult põlevkivitööstuste piirkonnas. Aga ka kaevureist on enamik siiski korralikud inimesed: ühed, kes oma elu ja tööga on juba täiesti kohanenud — paigalised, kindlad töölised; teised; kes allmaakaevandusse tulevad vaid teatavaks ajaks raha teenima — täis töömees võib siin heal juhul, muidugi siis, kui ta omab tugeva füüsilise konstitutsiooni, teenida üle 200 krooni kuus. Kuid sageli näib nii, et just need, kel elus enam ühelgi alal ei õnnestu, lähevad tööle allmaakaevandusse. Siin elatakse siis kuidagi päevast päeva — kord ühes, kord teises kaevanduses. Need inimesed kannavad ka kõige sapisemat protesti kogu maailma vastu, mis neile näib ja tundub vaenulisena. Kaevurid on ka need, kes kõige enam kannatavad nn. psüühilise depressiooni all, mille põhjusi tu-

leb eeskätt otsida õhkkonnast maa-aluses kaevanduses, kus pealegi üsna tihti aset leivad mitmesugused õnnetusjuhtumid (olgugi et suurim protsent neist tööliste endi hooletuse läbi).

Vabrikutöölised, kuigi ka nende hulgas on ühest käitises teise liikuvaid inimesi, on juba eeskujulikumad ja ka intelligentsamad, võiks öelda. Nii töötab õlivabrikus rohkesti gümnaasiumiharidusega noormehi — töö on kerge ja ollakse sageli ka enam-vähem rahul, et sellanegi töökoht on olemas. Hooletud, laisad, alaväärtuslikud isikud, kui nad juhuslikult õlibvabrikusse pääsevadki, vallandatakse kohe. Töö iseeneest nõuab siin isikuil juba teatavat tublidust. Nurinat on siin vähem.

Lõppeks ei saa ka ametnike kohta ütelda, et nad põlevkivitööstuses, nõnda nagu mujal, paigal püsiksid. Siia tullakse esialgu teenistuse puudusel, ollakse mõni aeg, kui mujal ametit leitakse — lahkutakse. Eriti linnadesse on tung suur. Juba sinne õhkkond — alatine paks suits, tolm ja nõgi, mis on sedavõrd paks, et talvel pole kuskilt saada puhast valget lund ning suvel see teeb kõik puud, lilled ja isegi linnud mustaks — avaldab eemalepeletavat mõju. Sellele seltsivad veel mitterahuldavad korteriolud. Korterid, ehkki odavad, on suuremalt jaolt väikesed, mitte alati küllaldase välisvalgusega. Kõigele sellele seltsib veel teatav monotoonus, mahajäetus: elatakse kõigest eemal, muust maailmast lahutatult. Ainult kõrgemapalgalistel kohtadel teenivad ja juhtivad isikud a priori jäävad enamalt jaolt kohale, ning lisaks need, kes mujale ei pääse. Kui räägid tööstusrajoonis ükskõik kellega, saad ikka vastuseks, et ollakse sunnitud siin elama vaid sellepärast, et pole veel kuskile mujale kohta saadud. Ja lubatakse esimesel võimalusel siit minna.

Need pole just rõõmsatoonilised ega eredad jooned, millega ma skitseerin sinise elanikkonna palet ja eluseisundit. Kuid tarvitades teissuguseid värve saaksime pildi, mis poleks loomulik. Suur hulk korralikke inimesi elab põlevkivitööstusis vaid mõttega — lahkuda siit varem või hiljem. Ja ometi hoomame me siin sootuks vastupidist näh-

A. Kivika „Nimed
marmortahvil“
„Estonias“

tust: elanikkonna suurenemist päevast päeva. Nii paljudelegi siit minek jääb ainult kujutelmaks, illusiooniks. Selleks on elu küllalt karm, et mitte arvestada kõiki soove.

Tööliskond ja alkoholism.

Üheks faktoriks, mis töölisrajooni elu suuresti tumestab ning kahjustab ja elustandardi viib alla, on alkoholism. Alkoholitarvitamine on siin ohtrasti levinud. Raskest füüsilisest tööst, elumuredest-hädadest, eba-meeldivast õhkkonnast ja miljööst süngestunud töölised püüavad lohutust otsida viinast, unustades selle uimas oma „traagilist saatust“. Joomameeste lõviosa, selle moodustavad töölistkonna põhjakihid — juba varem mainitud liikuv element, kohtulikult karistatud isikud jt., kes nii või teisiti on libisenud elu rataste vahele. Sääraseil töölisil võtab joomine peaaegu terve töötasu — vist ainus eesmärk, milleks veel üldse töötatakse. Nad väidavad, et nad joovad sotsiaalse viletsuse pärast. Väga võimalik. Aga kes on siis tekitanud neile selle väljakannatamatu sotsiaalse häda? Ja see järjekindel alkoholitarvitamine põhjustab sotsiaalse viletsuse suurenemist veelgi; nii läheb nende elu järjest alla. Joodikute perekondades valitseb kehvus, naised ja lapsed toituvad ning riietuvad viletsasti. See kõik toob kaasa haigusi, raskeid konflikte, perekondlikke tragöödiad ning töölt vallandamisi. Ühsikond-

lik moraal, usk, õiglustunne on ohustatud. Üksikuid viib alkoholism kuni deliiriumini.

Elatakse tihedalt koos. Neist negatiivseist nähtusist saab nõnda siis kogu aeg häiritud ka korralike kodanike elu. Kiviõli põlevkivitööstuses on selles suhtes olund eriti halb, kuna sinne töölispere on kõige kirjum — eestlased, venelased, poolakad, ingerlased, sakslased jne. Nagu nende ridade kirjutajale tähendas üks politsei kõrgemaid ametnikke, teeb kuritööde suur protsent Kiviõlis politseile suurt muret. Põlevkivirajooni kahtlase elemendi all kannatab mitmeti ka laiem ümbruskond. Viina-auru all olevad „löögisalgad“ ründavad laupäeva- ja pühapäevaõhtuil külasid, pannes seal toime igasuguseid ulakusi ning terroriseerides küla seltskondlikke ettevõtteid — pidusid jne. Ei juutu mitte harva, et põlevkivikae-vurid on peol „ainsad korrapidajad“, kuna peotegelased ei tohi nurgast üldse lagedale ilmuda.

Kultuuriline elu.

Eelnevast peaks meile olema selge, kui hädapärast põlevkivirajoonis läheb tarvis kultuurhariduslikku ja kasvatuslikku tegevust, niisugust, kuhu rakenduksid väga paljud kõigist kihtidest. Aga ühtlasi meile peaksid selguma ka raskused, milledele pörgatakse kultuurilise töö orga-

niseerimisel ja juhtimisel antud oludes ning sel mitte just rõõmustaval taustal.

Neid, kes kõigiti innustunult kaasa tulevad, olgu ideelis-kultuurilisel või rahvuslikul tegevusväljal, leidub üldiselt vähe; laiemaid masse tõmbavad kaardimängud, salakõrtsid ja mitmesugused muud lõbud. Ka avalikud raamatukogud leiavad üsna vähe kasutamist; 3000—4000 inimese kohta leidub vaevalt 200 lugejat. Miinusena kõigele sellele lisandub veel seik, et mitmel pool tööstuspiirkonnas puuduvad kultuuritaotlustis tõsisemalt haaratud juhtivad jõud, kes oleksid suutelised juhtima seltskondlikke ettevõtteid küllaldase vaimse potentsi ja teadlikkusega. See ei tähenda aga seda, nagu puuduksid siin haritlased. Akadeemilise haridusega isikuid on siin külluses (mõnes käitises 30 ümber). Need on aga insenerid, arhitektid, keemikud, majandusteadlased ja matemaatikud — nn. külma mõistuse inimesed, kes mugavalt armastavad piirduda igauks oma kitsa spetsialiteediga ega huvitu eriti puht-vaimseist probleemist. Teisiti on üldine olund Kohtla-Järve põlevkivitööstuses, nagu ka hiljem näeme alamal.

Sellest kõigest hoolimata on viimaseil aastail siiski märgata kultuurilise tegevuse elavnemist kogu Viru tööstusrajoonis. Pioneerina sammub siin Kohtla-Järve, kus haridus- ja kasvatustööle masside hulgas pannakse väga suurt rõhku. Seniseile lisaks on kõikjal ellu kutsutud kultuurkasvatustilike eesmärgede taotlemaid organisatsioone (ÜENÜ, naiseltsid, skautlikud rühmitused jt.), on asutatud õpiringe, lugemislaudu, klubisid, raamatukogusid; elustatud tegevust naiskodukaitse jaoskonnas; loodud kultuurilise ilmega ühistegelisi ettevõtteid jne. Silmatorkava viljakusega harrastatakse kehakultuurilist tegevust, kahjuks peamiselt küll võistlussporti (Kiviõlis, Kohtla-Järvel, Sillamäel). Tegutsevad oma laulukoorid, orkestrid; unustatud pole ka näitekunsti. Tegevusele aitavad tõhusalt kaasa kohalikud õpetajad. Kaasaaitava tegurina seltskondlike ürituste läbiviimisel ilmneb siin ka asjaolu, et inimestel tuleb siin alati arvestada alluvust: kui kõrgemalt poolt initsiatiiv välja läheb, ei saa olla tõrkumist.

Sel „sundmobiliseerimisel“ aga pole alati nimetamisvärseid tulemusi: kes kultuuritöö vastu ise sisemist kutsumust ei evi, kipub jääma „statistikks“.

Kohtla-Järve — eeskujulikemalt korraldatud tööstus.

Teiste põlevkivitööstuste keskel äratav kahtlemata erakordsemat tähelepanu Kohtla-Järve tööstus oma eeskujulikkuse, lähedamate elutingimuste ja paremini korraldatud välisilmega. Tööstuse juhataja ins. Märt Raud on korduvalt kinnitanud, et ta tahab Kohtla-Järvest luua tööliste paradiisi. Kui paradiisi all mõtleme tööstust, kus tööliste elulised havid, nende inimõigused ja komfort on küllaldasel määral kindlustatud ning kus eeskätt hinnatakse elava inimese, mitte kasu primaati, siis peaks Kohtla-Järve tööstus sellele paradiisi-ideaalile olema jõudnud võrdlemisi lähedale.

Võõrale, kes esmakordselt tuleb sellesse tööstusse, jääb esimesel hetkel mulje, nagu oleks siin kõik rajatud ning ehitatud plaanitult — üks töölikküla asetseb siin, teine seal, kolmas, neljas, viies samuti igauks isekohas, Ei mingit „tööstuslinna“ — nagu Kiviõlis, kus elanud nagu vanades vene külades on kõik üksteise otsas! Ent varsti selgub, et see Kohtla-Järve „plaanitus“ on siiski tekkinud kindla plaani järele: töölisasulad on üksteisest kaugele ehitatud sellepärast, et vältida nõe ja suitsu liig tihedaks muutumist elamute piirkonnas. Selle tagajärjel õhk Kohtla-Järvel ongi palju parem ja puhtam kui teistes tööstustes (välja arvatud ehk Goldfields, kus töölistmajad on püstitatud vabrikuist eemale metsa). Majad on avarad kindlad kiviehitused; korteripuudust siin peaaegu ei olegi. Tuhanded ilupuud elamute, asutuste, vabrikute ümbruses, väljakuil ning teede ääres mähivad tööstuse varsti oasilisse rohelsusse. Korralik staadion, laululava-tribüün, supelbassein, noor park — kõik on selleks, et elu teha elamisväärseks. Kultuurhariduslikul alal on tööstuse poolt ohverdatud suuri summasid, kusjuures on rakendatud ka positiivselt kogu tegelaskonna võimeid ning energiat.

See on ainus tööstuskeskus, kus rahvale peetakse näit. populaarteaduslikke loenguid juba aastast aastasse. Kõnelemas on siin käinud prof. L. Puusepp, dr. V. Hion, dr. Ast, Mait Metsanurk, Karl Rumor-Ast jt. Ka kunstnike, lauljaid (A. Rinne, M. Taras jt.) ja näitlejaid (Mari Möldre, Gerda Murre jt.) on siia väga tihti palutud esinema. Samuti on Kohtla-Järve ka ainus tööstus, kuhu toob oma kunsti Eesti Draamateater. Raamatukogus on mitu tuhat köidet nii eesti kui ka väliskirjandust. Kuna käitise eesotsas seisavad eestlased ja ka ametnikest umbes 90 prots. on eestlased (mitmes teises põlevkivitööstuses on ametnikeks peamiselt muulased!), siis on tööliskonnal kontakt juht- ja ametnikkonnaga hea — vastupidiselt näit. Kiviõlile, kus klassivahed on aetud väga teravaks. Sellases sõbralikus õhkkonnas edeneb ka organisatsioonide tegevus viljakalt, seda enam, et siin leidub ka häid seltskonnaelu juhte. Märgime peadir. M. R a u d a, õlivabrikute dir. K. L u t s u, kes teatavasti on end. haridusminister, majandusteadlast K. A r u, üliõpilast R. R a n d v e e r t jt. Organisatsioonid on siin kirjastanud omaloomingu albumeid, ülevaateteoseid jne.

Meil ei tarvitse imestada, miks mõnes tööstuses alatasa kurdetakse suurt tööliste puudust, miks neid tuleb sisse vedada Poolast, ega ka seda, miks Kohtla-Järvel on alati töölisi külluses võtta. Siia voolab töölisi teistest kaevandustest. Nagu märkis eespoolnimetatud politseiametnik, on k u r i t e g e v u s Kohtla-Järvel k ö i g e v ä i k s e m. Liikuvat elementi siin on vähem, aas-

tate vältel on kujunenud juba enam-vähem kindel ning püsiv tööliiskaa-der. Töölisi, kes on saanud 10-aastase paigalpüsimise eest preemia, on siin üle 600.

Lähema tuleviku perspektiive.

Momendil käib peaaegu kõigis tööstusis hoogne ettevõtete korraldamise ja laiendamise töö: uuendatakse, mehhaniseeritakse kaevandusi, ehitatakse uusi hooneid ja tehakse kavatsusi lähemaks ning kaugemaks tulevikuks. Tahetakse parandada korteriolusid uute majade püstitamisega, tõsta elustandardit ning -tingimusi töötasude parandamisega; tahetakse korraldada kooli-, haridus- ja kultuurilisi olusid avaramate ruumide, kirjavara jne. soetamisega ja asjatundlike tegelaste leidmisega (Kohtla-Järvel, Sillamäel jm.); on hakatud enam hoolitsemata rahva füüsilise arengu eest pidevalt intensiivsemaks muutuva kehalise kasvatuses harrastamise näol (on asutatud mees- ja naisvõimlemistruppe jm.). Agarasti on astunud võitlusse ka salakõrtside, huligaansuse, kuritahtluse jt. pahede likvideerimiseks ning väljarookimiseks väga mitmesugusel teel (vallandamine jne.). See kõik lubab seada hüpoteesi, et lähemad aastad ja aastakümned meie põlevkivirajooni elus võivad kujuneda pöördeliseks oma resultaatidelt, eriti ühiskondlik-sotsiaalse ja kultuurilise elu seisukohalt. Mõõname, et seni on tööstuse arengut korraldatud ja suunatud rohkem välispidiselt, nüüd on aeg normaliseerida, süvendada ja stabiliseerida ka sisemist elu selle koetis.

Eero

Kui hakata mõtlema, siis küll on ikka imelik, kui palju naiivset lihtsameelsust leidub veel meiegi päevil. Ja isegi haritud ning silmaringiga inimeste keskel! Lihtsalt uskumatu! Ühel päeval näiteks astus kohvikusse sisse helilooja ja üldse muusikategelane Timoteus Poogen. Juba väliselt

igati vaimuinimene. Kõrge laup, heledad juuksed pisut salgus, ülikond moodselõikeline, kuid vestil puudub üks nööp, kätiste nõöbid teine teisest paarist ja lips üsna üsna pisut viltu. Poogen on peamiselt viilivirtuoos, väljapaistev selle ala esirindes sammuja, ning pealeselle ilmub tihtilugu

Lihtsameelne

ajalehtedes ka arvustusi ta autoriteetsest sulest.

Tuli kohvikusse, tervitab meid juba kaugetl väga viisakalt ning lähenes siis meie lauale, lapselik-säravais silmis kelmikas helk.

— Tere, Poogen. Võta platsi.

— Täna, härra Adamson.

Poogen asetas kaks kultuuriajakirja, mis tal käes, hoolikalt lauale ja istus.

— Heh-heh-heh, naeratas siis, nagu laps esimest varakevadist võihille nähes. — Kuidas siis kirjanikuhärrade meeleolu on?

Ajasime silmad suureks. — Mis ta sellega mõtleb?

— Noh, eks te ju tegele ka selle näitekirjandusega. Kas olete juba lugenud, mis meie tooniandvad ajakirjad kirjutavad?

Adamson krimpsutas nina.

— Teen paranduse: tooni anda tahtvad ajakirjad. Meil on neid mitu, igauks tahab olla tooniandev.

Poogen leppis naeratades selle parandusega. — Olgu, lõppeks on see ju vaid väljendusvormi küsimus. Näete, mis kirjutab üks ajakiri: meie möödunud aasta näitekirjanduslikust loomingust väärrib väljatõstmist ainult üks näidend, ja seegi on, omavahel öeldud, rämps. Olge lahked!

Vaikisime paljutähendavalt ja pilgutasime üksteisele silma. Adamson, Sanglepp ja mina.

— Ja siin on teine ajakiri. Siin käsitletakse meie maalavade repertuaari. Loetletakse seitse-kaheksa näidendit, mis kõlbavat mängida. Minu teades on neid aga aasta jooksul ilmunud nii neljakümne ümber! Ülejäänud järelikult ei kõlba kuhugi. „Kapral Pensionide“ kohta, näe, üteldakse isegi selge sõnaga välja, et need on kahtlase väärtusega.

Poogen jäi selle juures isegi pisut mõttesse ja ta laubale tekkis kurd.

— Lihtsalt uskumatu, kuidas see alatine rähklemine ja tööpinge nüristab aju, lisas ta hetke pärast kurvalt. Kaotab inimeses kultuurilise kriitikavõime.

— See tähendab, kellest sa seda räägid?

— Enesest, ikka enesest. Teate, ma olen vist loll.

???

Poogen vaatas arglikult ümberringi, kas ehk mõni ülelligine kõrv vahest kuulamas ei ole, alandas hääle peaaegu sosinaks ja rääkis pisut erutatult:

— Vaadake, sõbrad, ma olen ju üsna palju liikunud ja teatrikunst on mulle alati olnud südamelähedane. Olen näinud palju uusi näidendeid — ka maalavadel. Põlvas nägin Sarapiku „Võidumäed“. Kas teate, see tundus nii südamlilkuna, et kippus võtma vee silmi. Siis Raudsaare oma ja Rummo noorsootükk ja nii edasi — olin väga rahul. Ja Pensioni-lugude puhul, olgu lavalt või raadiost, olen alati nautinud nende mõnusat huumorit ja elulähedast, sundimatut positiivsust. Aga, näe, just need ongi need halvad, mis kuhugi ei kõlba! Neid teisi, neid, mida kiidetakse, olen ma näinud vaid üksikuid — neid pole kuulnud palju mängitavat, sellepärast. Ehh, lihtsalt jube, kuidas inimese maitse läheb allamäge.

Poogna toon muutus lausa kaebavaks. Lasksime tal rahulikult välja rääkida. Siis lausus Sanglepp:

— Hmnjaa... Kas sa tead ka, kes on selle arvustava artikli autor?

— Miks ei tea? Tõstab Poogen imestunult silmad. — Üsna... tuntud tegelane. Näitekirjanik ise kah ja...

— Seda küll, seda küll. Jätame esialgu selle. Aga kas sa seda tead, mitu kirjastusettevõtet meil tegeleb näitekirjanduse väljandmisega?

— Ah mitu? Oot-oot: Kirjanike liit — see on üks, siis Taavet Mutsu — kaks, Autorikaitse Ühing — kolm, Haridusliit — see teeb neli. Neli vist?!

Sanglepp tõstis sõrme tähendusrikkalt püsti.

— Kas sa tead seda, et see mees, kes kirjutas selle ülevaateartikli maalavade repertuaarist, on ise ühe kirjastuse direktor. Ja et ta, loetelles väärtuslikke näidendeid, nimetas ainult selle kirjastuse väljaandel ilmunuid?

Poogen sattus segadusse.

— Mis sa tahad sellega ütleda?

Sanglepp itsitas. — Mitte midagi. Muide — ega sa tõepoolest ole tobu?

A. Kivika „Nimed marmortahvilil“ „Estonias“

Poogen muutus vaheldumisi punaseks ja kahvatuks.

— Aga... aga selles artiklis seisab ka, et iga näitekirjanike organisatsiooni kuuluva autori nõrgemgi teos kõlbab igal juhul mängida enam kui kõik need teised...

— Ja-jaa. Artikli autor ise nimelt kuulub organisatsiooni.

Poogen oli juba sootuks segi.

— Sa... sa tahad siis ütelda, et see arvustus on kirjutatud ärimehelikust seisukohast, on egoistlik, erapoolik...?

— Pst-pst... pst! Vaata, sõber. Arvustuse kohta ei tohi kunagi tarvitada sellaseid proosalisi sõnu. Ei ole! arvustus on subjektiivne, vaat', see on õige sõna.

— Ja see lubab tembeldada oma kirjastusel ilmunud ning enda kirjutatud tööd headeks ja teiste kirjastuse omad halbadeks, arvestamata nende sisulisi väärtusi? Kuulmatu!

— Arvustuses pole miski kuulmatu. Arvustamine on ainus ala, kus arvustajat ei

saa võtta vastutusele. Sest kunst on vaba, ja, näe, mina näen seda nii, mis te mulle ikka teete? See on minu kunstiline tõekspidamine. Katsu sa külge hakata!

Poogen mõtles tükk aega väga intensiivselt, mida reetsid sügavad kurud laubal ja suunurgis.

— Heakene küll, et subjektiivne. Subjektiivsusel on ju ometi ka piirid. Maitsete üle ju ei vaielda, aga kui ma ütlen näiteks, et suhkur on mõru ja sool on magus, siis ütleb iga normaalne inimene, et ma olen hull. Arvustaja ei saa ju ka võistleja tõesti head asja maha laita.

— Tõsi on oma piirid. Kuid nagu sa isegi tead, absoluutselt ideaalset teost elav autor kirjutada ei saa. Täiuslikuks muutuvad teosed alles pärast autori surma, kui kirjaniku maine ihu ei soovi enam haljaid rohututte elavate karjamaalt. Kuid võistleja hea teose jaoks on küllalt arvustuslikke väljendusi, mis ei ütle midagi, kuid siiski ütlevad.

Nüüd oli minu kord sekka lüüa. Hoid-

sin parajasti käes lehte värsket arvustusega ja lugesin sealt pidulikult ette:

— N. N. teos on hea, ainult paiguti kibupub lohisema. Kompositsioon tundub lõdvana, ka dialoogide ehtsus on paiguti kahtlane. Autori ideelised otsingud on küsitavad, probleeme jääb õhku rippuma. Kokku võttes jääb teosest segane mulje.

Sanglepp tõstis sõrme. — Vaat, nõnda üteldakse, kui ei ole midagi ütelda!

Poogen oigas.

— Sa Issand! kaebas ta. — Mis ma kuulen? See on ju õudne. Te teate, ma olen ka arvustaja. Muusikaarvustaja. Ma teen seda siiralt, südametunnistuse järgi. Eile näiteks andis viiulikontserdi minu võistleja, vabakunstnik Vint. Ta mängis hästi, käsi südamele, ta mängis tõepoolest hästi! No kuidas ma saan lehes kirjutada, et ta ei teinud seda? Noh?

Poogen ringutas käsi.

Tõusime lauast ja lahkusime. Sellase

lihtsameelse inimesega oli tõepoolest piinlik koos istuda.

Järgmisel hommikul ilmuv suurem ajaleht tõi ära Timoteus Poogna arvustuse Mihkel Vindi eelse viiulikontserdi kohta. Me lugesime sealt:

„...kontsertant esines kindlalt ja hea kooliga, täites ettekantavad palad küpse, kunstilise sisseelamisega. Lõdvana tundus Sant-Säensi „Prelüüdi“ keskosa, kuid ka Kreisleri „Adagios“ oli finaali kahtlane. Rimski-Korsakovi palades võis märgata lohisemist, mis tegi nende ilme küsitavaks. Chopini viiulikontsert f-dur jäi õhku rippuma, hoolimata virtuooslikust ettekandest...“

Vaatasime paljutähendavalt üksteise otsa. Adamson, Sanglepp ja mina. Meie rinnad paisusid uhkusest. Olime võitnud moodsele kultuurimentaliteedile viimse lihtsameelse naiivi. Poogen oli saanud üleõõkups eks kunstiarvustajaks.

K. L.

Päikesepaiste, lindude siristamine ja õitsvad sarapuud võtsid mind seekord vastu üle väina Muhusse jõudes... Ikka pakub Saaremaa huvitavat: ta kadastikes, kivistes põldudes ja roogkatuselistes elamutes oleks nagu midagi ürgset, pisut kiüll kurva võitu, kuid siiski meeldivat. — Kui oled läbi öö loksunud kitsarööpmelise vagunis ja siis laeval, on üsna meeldiv omnibusesõit. Kuivastest Kuresaare: kuula raadiomusikat ja hommikusi pävauudiseid, samas aga möödub su silme eest kevadele tärkav Saaremaa loodus; paistab silma tee ääres meeldivaimeli elamuid, lapsi mängimas ja jooksmas koolimajade ees ning — ennäe, siin-seal silmad ülesharitud põliseid kadamikkegi... Nagu kuulda, kasvatavat need, muidu kõlbmatuks peetud karjamaad, siiski head vilja, kui vaid need suudetakse üles harida. Aga need kivid, kivid!... Neid on Saaremaal kõikjal ülearu.

Saaremaa-matkalt

Kui maantee-äärsed talud, samuti ranniku omad, võivad mõnegi silma mõnedelegi mandri jõukatele taludele ette anda oma välimusest ja korralt-puhtusest, siis süda-Saaremaal jätavad tihti luitunud ja otsekui küüru vajunud elamud pisut kurva mulje.

Nagu maapind, nii kujuneb tihti ka inimelu: väliselt ei ole näha kiüllust, kuid töötava ja võitleva inimese on see teinud siiski visaks ja sitkeks nagu mõne ranniku tuultes juurdunud ja kasvanud männijändriku.

Ka Saaremaa endised mõisamajad, väliselt omapärsed, sarnlevad oma mõõtudelt rohkem Lõuna-Eesti tavalisile talumajadele. Neis hoones asub suur osa Saaremaa koole: avarust neis ei ole ja karta on nii mõnelgi pool, nagu näiteks Muhu Tamsel, et lagi ühel heal päeval lastele kaela langeb. Mainitud kohas kukkunudki mõne aasta eest laest krohvi ühele tiitarlapsele pähe, teda otse

skalpeerides. Pole imestada, kuna see maja olevat juba 310 aastat vana.

Kuid aasta-aastalt muutub elu välispilt Saaremaal, ja üha tõusva arengu suunas. — Suurema hoole ja tähelepanu ning teadlikkuse süvenemise tõttu tõuseb põlluviljakus ja seob nii elanikkegi rohkem oma kodukohaga. Siin-seal kergivad uued, korralikumad koolimajadki nagu näiteks Kaalil; teel Kuressaare silmad kaht ehitusel olevat koolimaja; Kuressaare vastvalminud algkoolimaja on moodne, õhu- ja valguseküllane. Ainult rahvamajade küsimus annab end Saaremaal kaunis valusasti tunda, ja paljudes kohtades ei näi olevat suuri väljavaateidki olukorra peatseks paranemiseks. — Kogu Saaremaal on vaid üks rahvamaja, millele on antud alaliseks rahvamaja õigused. See on Pärsamaal. Teised olevat lubatud kasutamiseks ainult ajutiselt. Tihti puudub korralikum kooskäimise võimalus üldse, kui mitte arvestada koolimaju, mis aga alati ei vasta kaugeltki sellele otstarbele. Salmel on rahvakogunemine tunnistanud isegi ohtlikuks.

See-eest aga märkad üldiselt Saaremaal siiski võrdlemisi elavat huvi seltskondliku tegevuse ja ka vaimsete harrastuste vastu: loengute puhul on kuulajaid rohkesti, nii et tihti ruumid ei saa kõiki hästi vastugi võtta, ja kaasategutsemine seltskondlikeski avaldusis on üldiselt elav. Nii oleks näiteks raske leida intensiivsemat rahvamaja kasutamist kui see ilmnes näiteks Pärsamaal seal oldud pühapäeval: hommikust hilise õhtuni järgnes rahvamajas üks koosolek teisele, siis — loengud, näidendiharjutused, rahvantsude õppimine jne. On näha tegevusindu — noortel, kuid vanematelgi. Võib-olla on see suurem värskus Saaremaal tingitud sellest, et üldiselt sinne seltskondlik tegevus on noorem ega ole selletõttu saanud veel tarduda, nagu see ilmneb vahest mõnes teises kohas; teiseks aga meri ja muu

Piltidel ülevalt: 1. Angla tuulikud. 2. Muhu-Tamse koolimaja, end. 310-aastane mõisamaja. 3. Vana Hiide koolimaja Torgus; kuni uue valmimiseni töötab selles kool veel praegugi. 4. Töö dolomiidimurrus Kaarmas. 5. Tüübilisi Saaremaa talusid Kaarmas; ees kadakane karjamaa.

avaram maailm, millega saarlane puutub tihedamini kokku, tekitab uusi kavatsusi ja tegutsemistahet ka oma kodukoha suhtes, kui sinna tullakse taas tagasi. Võime ütelda: Saaremaa on kultuuriliselt ja majanduslikult tõusev maa.

Muhu saarel puudub seni korralikum rahva kooskõimise koht. Nüüd on kogu saar koondatud üheks vallaks, keskusega Muhu kiriku juures — Liival. Muhu õpetajaskond in corpore on algatanud kiiduväärse ühise ettevõtte — panna alus saare ühise korraliku rahvamaja ehitamiseks, selleks luues vastava sihtasutise, kuhu tõmmatakse kaasa kõik kohalikud asutused ja org-id. Hoolimata vaevast käidi üle saare väbast ajast koos, et harjutada Teuvo Pakkala „Parvepoisse“ ja sellega pakkuda Piiril asetsevas vanas magasiaidas Muhu rahvale head laulumängu, kusjuures saadud sissetulekuist pandi alus vastavale sihtkapitalile. Muhu rahvas on huvitatud ka vaimseist asjust. Paistab silma südamlilik laikus ja sõbralikkus.

Suveks jäävad Saaremaa külad vaiksemaks, soikub seltskondlikki tegevus: „rändlinnud“ — noored — siirduvad taas laia maailma...

Saaremaa on üks neid meie maakondi, mis looduslikel eritingumusil evib kuidagi kindlama, terviklikuma ilme. Noorsootegevuse osas on siin viimaseil aastail tublisti juurdunud maanoorteritingide tegevus, kus peale põllumajanduslike alade pole unustatud ka vaimseid harrastusi õpiringilise tegevuse teel jne. Maakonsulent agronoom A. K a a l on Saaremaa vabaharidustöö küsimused teinud endale südamelähedasiks. Ka on Saaremaa vist meie ainus maakond, kus peale kohaliku teatritarvete vahenduse büroo

on teostatud samas Kuressaare teatri näitejuhi Riivo Kuljuse poolt ka alatine nõuanne kohalikele näitetruppidele. Ja nõu vajajaid on küllalt.

Kas ei vääriks see eeskuju järgimist teistegi maakondades, kus maakonnalinnade näitejuhid võiksid olla ühtlasi nõuandjaiks maa-näitejuhtidele?

Kuressaare on tuntud teatava saksluse ja kadakluse pesana. Iseseisvuse aastate jooksul on pilt küll mõnevõrra paranenud, kuid ei saa siiski lahti muljest, et eesti rahvusteadvuse suhtes siin on tarvis veel mõndki teha ja saavutada. — Kas saame näiteks pidada auasjaks, kui kadakalik käsitöeline oma ema matuse puhul — selle põlise talunaise, kes oma eluajal pole suutnud saksa keeltki selgeks õppida — korraldada talle saksakeelse matusetalituse? Ja seda veel ajal, kus oleme elanud juba 20 aastat iseseisvat riiklikku elu!... Näib, et kiriklad Saaremaal on veel tänapäevgi nendeks kohtadeks, kust meie rahvale võõrast, saksikut, vaimu elus hoitakse ja edasigi arendatakse. Pole tähtsuseta märkida, et suur osa Saaremaa pastoreid on kas sakslased või saksameelsed. Mul oli juhus kuulata ühe sellase hingekarjase jutlust, ja võõrastav oli kuulda, kuidas kogu jutlus oli rajatud põhimõttele, et ärgu võideldagu oma võitlemist, oldagu sõnakuulelik neile, kes on suuremad ja kangemad..., ärgu aetagu oma „kangust“!...

Lohutavaks jääb siiski, et Saaremaa rahvas, järjest rohkem organiseerudes oma kultuurilisis ülesandeis, ei käi enam pimesi nende võõrameelsete jutlustajate, vaid oma teadlike rahvuskultuuriliste tähiste järgi.

P. Puusepp

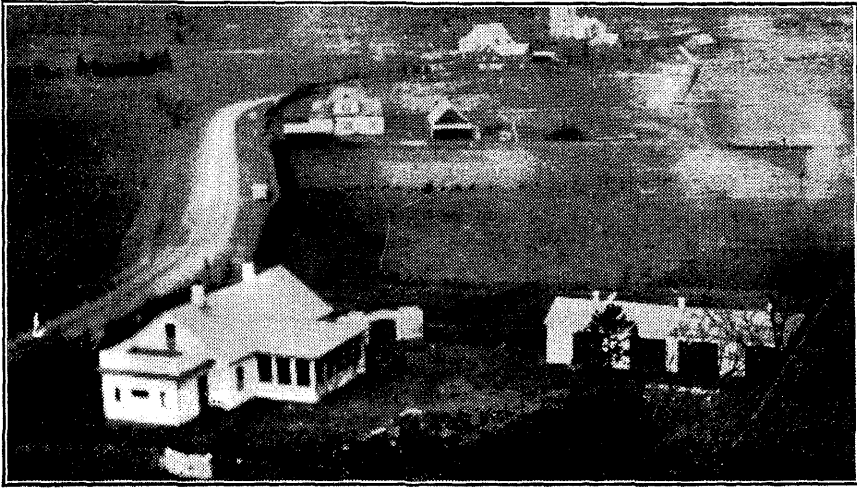
Hooaja lõpu puhul

Nagu muu vaimutoit, nii ka vabaharidustöö vaibub suvekuudeks nii-ütelda suvenne.

On ka rohkem kui põhjendatud see vahe- aeg. Maainimesed on kibedas töös — pole

kellelgi aega tegelda ühegi kõrvalalaga. Ja linnainimesed — noh, mis vabaharidustööd seal ikka teha saab.

Ometi aga ei vaibu ka vaimsed huvid viimase raasuni. Eriti maal on ka suvel oma

Vaade Liiva alevikule Muhu kiriku tornist.

soovid ja soovikesed, mis tuleksid võimalikult kultuuriliselt rahuldada. Kui oled nädala heina või rukki kallal higistanud, siis pühapäeval kuluks vahest rohkemgi vaheldust kui sügisel-talvel. Vana hea kiigealune on üsna rohtunud, pole kiike ennastki enam, rääkimata toru- või lõõtspillist, mis seal laupäeviti-pühapäeviti isaisade ajal hüürgas. Aga rahvamaja ust suvel palju ei avata. Pole neid, kes selle lahti teeksid. Õpetajad on kursustel, puhkusel, matkal või mujal, teised kangemad kaasalööjad lootusetult heinamaal. Nõnda et kõnni kurvalt rahvamajast mööda ja vaata ning otsi, kus sa inimestega võiksid kokku saada.

Lugupeetavad seltskonnategelased ilma jutumärkideta, kas ei tuleks seda asja kuidagi parandada? Kas ei saaks ka suveks rahvamajale elu sisse? Ega seal pea olema ei tea mis suuri probleeme lahendada või tarkusi õppida. Aitaks kenakesest meelelahutusest küllalt. Ja kui see on toime tulnud rahvamaja raamides, külap võime seda siis ka haridustööks lugeda. Nõnda saaksimegi suvehooaja üldsuuna.

Aga tegelased ja ettevalmistus? Jah, nende asjadega on muidugi kõige raskem. Ega neid õpiringi koosolekule küll saa. Vaevalt tuleb asja ka laulukoori või näitetrupi tööst. Tõsi, võib ju suure vaevaga ja kõike kaalule

pannes isegi siin suvel midagi ära teha, kuid see pole ikkagi eluline. Seda ei saa enam korrata.

Suvehooajale peaks mõtlema juba talvel. Talvel vahest jõuaks mõndki suve tarvis tallele panna. Esijoones aga tuleks suvekuudele nihutada igasugune vahetuskaup. Sellega on suvel kõige parem toime tulla. Siis pole karta külmetamist ega kõiksugu nohusid ning grippe, siis pole ka teed tuisanud ega liiklemine raske. Ratas veereb kümne, aga ka kahekümne kilomeetri kaugusele.

Näidendite vahetamine, kus seda harrastatakse, ongi peamiselt suvel läbiviidav. Aga, kes keelab suvel vahetamast ka laule, pillilugusid, ilulugemisi, kõnesid, referaate jne.? On vaja tihedamat kontakti seltside vahel ja küllap siis selgub, kui palju oleks vahetada.

Nii vahest saaksime üle suvehooaja ka vastki.

On aga veel üks harjumus, mis vajaks väljajuurimist. Nimelt pidude ja muude asjade korraldamine pimedas. Justkui nad kardaksid valgust. Ja kui suvel pimedust ootama jääda, siis on esmaspäeval palju pahan-dusi. Perepoeg või -tütar veel kuidagi rabeleb välja, aga mis teeb vaene sulasmees? Mis muud kui hakkab peremehele vastu

torisema, kui see ette heidab kojutulekut alles pärast päikese tõusu. Ja toriseda ta võib, ega sulaseid ole nüüdsel ajal maast noppida. Noh, ega peremehel siis muud teed üle jää kui otsida kurja juur ise üles, olgu ta siis näitejuht või seltsi esimees või koorijuht või muu suurus.

Sellest aga saaks kenasti kõrvale hoida, kui algaksime oma asjadega ka suvel nii kella 6—7 paigu õhtul. Nojah, muidugi muiatakse — kes siis sinna tuleb? Ega va-

hest alguses tule, aga küllap kõigea harjutakse. Peaasi, et see sünniks võimalikult ühiselt. Kui siin üks-kaks katsuvad minna teiste ees, siis sest vahest küll asja ei saa.

Nõnda oleksime üsna väheste kuludega saanud ka vabaharidustöös suvesesooni. Küllap see paljudes kohtades on juba praegu olemas ja on vahest mõnestki eksisammust juba üle. Ainult ametlikult pole seda veel kuigi palju tunnustatud ja avalikult pole sellest ka kõneldud.

Villem Luhasoo

Ajaleht ja külaleht

Lühikese ajaga on meil registreeritud sadade viisi ajalehti-ajakirju, millest aga pooled pole ilmavalgust näinud. Neid võib nn. surnult sündinuteks lugeda. Ja kõiki neid ajalehti-ajakirju, mis ametlikult registreeritud ja trükitud avalikes trükikodades, on võimalik jälgida veel peale nende ilmumise lõppu, aastakümeneid hiljem. Kuid terve rida ajalehti eriti maal, külades, on ilmunud hoopis ilma loata ja seepärast pole paljudest nendest säilinud ainustki eksemplaari. Ajalehtede juures ongi see nähe, et nad muutuvad hulga kiiremini haruldusteks kui raamatud. Paljudki oleksid huvitatud esimesest Eesti külalehest rohkem kui Kölli katekismusest. Kuid seda pole veel senini suudetud kindlaks teha, kus, kunas ja missugusena ilmus esimene küla-ajaleht. Mõnel pool vilksatavad teated ja liiguvad jutud, et juba 1900 aastal andnud välja Vändra-Pärnumaal, Vändras, keegi agar külanoor kodusel teel mõned numbrid „Vändra Uudiseid“.

Kindlamini aga on teada käesolevate ridade kirjutajal, et 1905. a. ilmus Tartumaal, Pala vallas, Nõva külas 8-lhk. külaleht „Huvitavad Uudised“, mida toimetasid ja väljaandsid praegu Tartus laialt tuntud rätsepmeister Uusen ja Tallinnas tegutsev välisfirmade esindaja Jaeger. Nende lehel polnud pikka iga, sest ta ilmus ilma igasuguse loata ja pealegi avaldati „Huvitavate Uudiste“ kuulutuste osas kosjakuulutus, milles sooviti tutvust abielumis-mõttes nii:

„...suure talu ainus tütar otsib kähku tutvust, et mehele saada... Lonkab ainult ivakene paremat jalga. Asjast huvitatuil palutakse teatada slt.“

See kuulutus oli otsustajaks lehe edaspidisele käigule. Kihelkonnas leidis tõesti paar sellast talutütart, kes lonkaside ja nende vanemad lugesid selle kuulutuse just endi „au“ kohta käivaks ning teatasid asjast urädnikule. See, kui truu valitsuse mees, rohkem venestamise pooldaja, kirjutas lehele nekroloogi. Toimetajad reisisid ära laia maailma õnne otsima ja kuni senini pole seal külas katsetatud oma lehega.

Alles 1932. a. hakkas ilmuma küla naabruses Palal nädalleht „Pala Teataja“, millest andis välja kohalik kaupmees A. Lillo, toimetas kohalik külanoor V. Beifeldt ja vastutas G. Kalling. Lehte trükiti Tartus, „Varraku“ trükikojas ja teda ilmus 4—5 numbrit. Siis aga jäi ta seisma, sest ringkond levikuks oli väike. Ehkki ta ilmus samal ajal Tartus ilmunud nn. „kuningriiklaste“ häälekandja „Heroldi“ sabana, ei ta sunnud ta end ära.

Teine külaleht, mis umbes samal ajal hakkas ilmuma kuskil Alutaguse kandis, kandis nime „Tõe Pasun“. Ent see leht ilmus registreerimata, oli ilmselt selge kõigile, kes teda said vaid lähemalt silmitseda, sest lehe nime ette oli suurelt märgitud: Kardab politseid kui tuld! See kummalise nimega külaleht ilmus šapiirol paljunda-

tuna ja ta lubas tõtt pasundada täie rinnaga kõigile, kes seda ainult soovivad. Kolmas külaleht, jällegi registreerimata ja šapirol paljundatult, ilmus Palal, enne „Pala Teatajat“ „Pala Nöögi“ nime all. Juba juhtkirjas „nöökis“ leht kohaliku koorekihi läbi ning lubas seda järgmistes numbrites veel põhjalikumalt teha. Seal avaldati ka rida pilkekarrikatuure. „Puudutatud“ tegelased otsisid abi „nöökimise“ vastu konstaablilt ning „Pala Nöök“ suleti.

Võrumaal, Rõuges, katsetas külalehega keegi Alfred Kliimann. Ta andis mõned numbrid välja küla-seltskondlikku ja külakultuuri käsitavat ajalehte „Meie Tulevikku“. Kuid et ta peale mõne numbril ilmumist seisma jäi, siis võib arvata, et küllap sealgi ei tasunud külaleht end ära. Külalehe nime all ilmus juba Võhmas pikemat aega „Külaleht“, kuid nagu ajalehtedest lugeda võis, hiilunud väljaandja kõrvale postimaksudest, tehes postile kahju mõnekümne krooni ulatuses. Ka see leht lõpetas ilmumise. Praegu ilmub maal lehtedest veel Aakres „Tõrvik“. Seda annab välja kirjanikmetsavend Toom. Et lehte paremini majandada, on ta asutanud endale pisikese trükikoja ja „Tõrvik“ ilmub juba pikemat aega. Kunagi ilmus selles tuntud kirjaniku luuletus „Per se“. Ametmehed lugesid pealkirjast „võimatut roppust ja ennekuulmatut“ sigadust. Kusta Toom kutsuti punase laua ette ning talle määrati karistus. Suure tegemisega õnnestus toimetajal Tartu ülikooli õppejõudu prof. Hallistet eksperdiks saada ning viimane päästis Kusta Toome ühekuisest vangistusest, seletades, et see on süütu ladinakelne sõna ja meie keelde tõlgitult tähendaks umbes „ise enese kaudu“.

Kui nüüd tõsta üles küsimus: kas külaleht aitab kaasa külakultuuri tõstmisele, siis päris kindlasti ei saa seda jaatada ja samuti ka mitte eitada! Kui külaleht ilmuks sellises sõiduvees ja sihis nagu „Pala Nöök“ või „Tõe Pasun“, siis oleks külaleht ainult õhurikkuja. Ta võib mõnele anda põhjust rõõmustamiseks, kuid paljudes tekitab ainult paksu verd. Et aga siiski nende kaudu on mõni heledam pärl igapäevasesse maellu sattunud, selles ei saa kahelda. Jälgides ta-

gant järgi neid siin märgitud külalehti, leiame mitmeski numbris artikleid, mis püüavad kuidagi valgustada kohapealseid puudu- si just seltskondlikul alal. Võib olla on nad sinna paigutatud lihtsalt ruumi ülejäämise tõttu, kuid sellegi pärast on nendel ka oma osatähtsus kohapealse kultuuri tõstmises. Ja juba vanal ajal oli teada tõde, et avalikult avaldatud arvamine — olgu see siis kiit- tev või laitev — on alati ausam kui seljata- ga sosistamine ja urgitsimine.

Edasi minnes külalehtedelt üleriigilistele ja maakondlikele ning linna lehtedele, võiks märkida, et suurim uputus ajalehete alal oli 1933. a. lõpul ja 1934. a. algul. Siis, nagu teada, oli poliitiline pinge haritipul. Iga mees tahtis avalikult häält teha ja kõik tundsid endid „kutsutud“ olevat igas asjas kaasa rääkima. Et aga ilmuvad ajalehed ei suutnud kõiki artikleid avaldada juba ruumi puudusel, siis paljud registreerisid endile ise ajalehed ning hakkasid nendes rahvast õpetama. Teatavasti oli 1933. a. lõpul ainuüksi Tartus, kus praegu ilmub üks aja- leht, registreeritud 36 erinimelist ajalehte. Nii võib ausalt ütelda, et seal käis iga tu- handes kodanik ringi, lehe luba taskus. Il- mavalgust nendest nägid aga vähesed. On ju teada, et kellel on palju ilusaid ideid pea täis, sellel on harilikult taskud tühjad. Ja palja ideedega jälle omakorda pole ka suurt peale hakata, kui puudub selle rakendamiseks vastav kapital.

Samal ajal jõudis meil kõrgtippu ka nn. juudivastane propaganda. Selle liikumise et- teotsa rakendas teatav kildkond kaks nädal- lehte „Rahvusvõitluse“ ja „Häire“. Varsti su- leti need lehed ja siis katsuti õnne kolmanda samasihilise ajalehega „Rahvusliku Ärkami- sega“. Kuid toimetajaile endilegi arusaama- tul viisil kukkus see leht välja juudipoolda- jana ja teda ilmus ainult üks number. Eesti ärid, kes ruttasid liig kergelt ja järele mõt- lemata sellaseid agitatsioone kuulutustega toetama, leidsid varsti, et sellase „rahvus-liku liikumise“ sildi all said ainult liikumise juhid kasu. Veel ilmus neil päevil Tartus nädalaleht „Herold“, kaks sopalehte „Tele- gramm“ ja „Põhja Nael“, ning ilma igasu- guse sihita ja tarviduseta noor-eestlaste hää-

lekandjaks nimetatud „Vaba Eesti“. Viimase omanik andis „tarvidust mööda“ välja veel „Tulevikku“. Mida need lehed serveerisid lugejaile, on üldiselt teada. „Herold“ tegeles kõvasti poliitikaga, „Telegramm“ ja „Põhja Nael“ korraldasid intervjuusid põhjakäinud naistest ning öölibrikaist ja „Vaba Eesti“ soovitas kaotada Eestis maakonnad ja kihelkonnad ning kogu maa jagada „kihlevadeks“.

Ametlikult oli registreeritud ka võru- lastel „Jeerika Pasaune“. Toimetajad ristsid selle kummalise lehe krifatsiachide, öötööliste ja teiste siidivendade häälekandjaks. Ka seda lehte ilmus ainult üks number. Silmamoondamis- ja kaarditarkade kunsti tahtis pakkuda odava raha eest Leena Kangro, andes välja „okkultistlist ajakirjandust „Fakiiri“. Kosjasobitajaina esinesid „Kosjaleht“, selle järgi „Uus Kosjaleht“ ja viimasega sellel alal veel „Endine Kosjaleht“.

Kui sirvida neid ajalehti vähegi kritiseeriva pilguga, siis võiks ütelda, et paljud nendest oleksid võinud ilmutada jääda, sest kultuurilise kasu asemel sisendasid nad lugejaisse ainult labasust. Nii on teada, et „Telegrammi“ lugejaiks olid enamikult algkooli vanemate ja keskkooli esimeste klas-

side õpilased. Ja seda mitte ainult linnades, vaid ka maale näis seda lehte minevat kaunis tublisti.

Tagasi alguse juurde minnes puudutaksin uuesti küsimust külalehe mõjust kohapealse silmaringi arenemisele ja kultuurile. Nagu juba eelpool märgitud, ei saa seda jaatada ega ka eitada, kuid nüüdne olukord on kujunenud maal nii et enam ei peaks tarvidust olema külalehtede järgi valdades. Meil igal maakonnal on olemas oma leht, millistest paljud ilmuvad küll suuremate lehtede sabadena, kuid siiski antakse nendes jõudumööda ruumi igale vallale. Ja et need lehed ilmuvad kõik kolm korda nädalas, siis on nad kujunenud loetavateks lehtedeks maakondades. Nendes küll ei peegeldu külakultuuri elu nii tõhusalt kui seda näha sooviks, kuid siin on raske süüdlast otsida: väga võimalik, et toimetajad ei anna nendele küsimustele healmeel ruumi, eelistades igapäevaseid uudiseid ja informatsioone; kuid võib ka tõenäolilik olla, et kohapealsed kirjasaatjad ei võta sellest sõna. On ju vaevanõudvam kirjutada küla peoõhtust arvustus või ülevaade kui paberile panna mõne reaga mingisugune sündmus.

Karl Laane

Vaimsusest ja majandusest

Tervitavaks tuleb pidada „Arengu“ toimetaja püüet virgutada vabaharidustööhuvilisi elavamale mõttevahetusele, varustades mõned kirjutused toimetuse märkusega „avaldame mõttevahetuse korras“. Nagu näha, ei ole see ka jäänud viljatuks, vaid on pannud mõtted (ja ka sulgi) liikuma nii mõnegi olulise ja aktuaalsema küsimuse ümber. Kahtlemata on üheks olulisimaks probleemiks noorsoo organiseerimise küsimus ja need tähised ja teed, mis suunas see peab teostuma.

Liis Kallas oma kirjutusega „Mõni sõna noortest“ („Arenge“ nr. 2 s. a.) oli esimesi „tulleminejaid“ ja vahest ka tema mõningate

pisut poleerimata, kuid jutumärkides öeldud väljenduste ja seisukohavõttude tõttu (anonüümne Harri (!) Ahel on talle nende eest juba noomitused teinud) on põhjustanud juba kaks sõnavõttu.

Käesolevate ridade kirjutaja ei sea oma ülesandeks kõigi nimetatud vaidluses tõstatatud probleemide ja seisukohtade kohta oma vaateid ja arusaamu esitada tühjendavalt, mis on ka antud ruumis raskesti teostatav, küll aga ta tahaks välja tõsta neis mõttevahetuses ilmnunud ühe kesksema probleemi, mida võiks ehk kokkuvõetult väljendada küsimusega: kas on noorsoo organiseerimisel ja vaba-

haridustöös tähtsam majanduse või vaimse põhimõte?

See küsimus, kuigi tihti vaid nagu möödamminnes, on vilksatanud teistelgi juhtudel ka „Arengu“ veergudel. Oleme näiteks kaunis tihti kokku puutunud mõttekäiguga, mille kohaselt meie hariduspüüete tähtsaimaks ja peamiseks sihiks peetakse vaid praktilise kasu saamise tarvet, kuna muu, eriti vaimsed kultuuriavaldused, olevat vaid kaunistavaks „pealeehituseks“ või isegi „luksuseks“, mida võib harrastada vaid oma lõbuks... On väljendatud korduvalt mõtet, et — enne olgu majandus ja alles siis tulgu vaimsed avaldused tagant järele... Tõsi, meie oma elus ei saa kunagi olla sõltumatud majanduslikest võimalusist, kuid raske on kujutella majanduslike külgid arengut väljaspool vaimset arengut.

Ainult majanduse tähtsust rõhutav mõttekäik pole teatavasti küll võõras meie laiemale rahvahulkadele: vastavad ajaloolised ja neist olenevad sotsiaalsed olukorrad on seda veelgi tugevdanud ja nii süvendanud nn. oportunistlikku elukäsitlust ja „oludepoliitsemistki“ puht majanduslikel kaalutlusil. Nii sel pinnal on tekkinud rohkesti sääraseidki tegelasi, kes tihti, hoolimata teatavalt juhtudel lausutud pateetilistest väljendusist, on valmis kõik (isegi, jah, oma rahvuse, parimad tõekspidamused jne.) maha salgama ja ohverdama vaid isiklike kasude huvides. Omaaja tegelased Kõrv, Grenzstein j. t. on tüüpilised selle mõttekäigu äärmuslikud esindajad minevikust. Muidugi ei saa ega taha ma siin väljendada seda, nagu oleks majanduslik mõtlemine seotud ainult säärase nähtustega. Kuid pole imeks panna, kui tänapäevgi võib esineda juhtumeid, kus isegi vahel kultuurilisel aladel alati ei küsita niivõrd ettevõtte edasi viivast kultuurilisest väärtusest, kuivõrd sellest, kui palju see „sisse toob“ või aitab luua kombinatsioonid isikliku positsiooni kindlustamiseks... Teatav kasusaamist rõhutav mõtlemisviis on omane ka paljudel laiemast hulgast (ja tihti just mahajäänud ringkonnas, kus teinekord vähimagi enese liigutamise eest üldhuvides nõutakse tasu), kuna majandusliku kasu kõrval tead-

vus vaimsest ja kultuurilisest kasust ei ole veel ärganud. Vanemas põlvkonnas leidub ka ühenduses nimetatud arusaamistega eitava suhtumist kõigele, mis ei ole just otseselt seotud kasu eesmärkidega. See asjaolu tihti asetab tõkkeid noorte uuenduspüüetele ja harrastustele, kui need ei ole just seotud otsese kasu saamise tagamõttega: see arusaamine eitab näit. raamatulugemist kui tulutut „ajaraiskamist“. (On teada näit. juhtum mõeldud sajandist, kus Tartumaal üks peremees raevunult oli raiunud kirvega tükideks kohalikust raamatukogust toodud raamatud, kuna tema arvates sulane oma vabal ajal raamatuid lugedes tegevat talule kahju.) Säärane arusaam keelab noortele kooskäimised seltsis, arvestamata seda, et niisuguste võimaluste puudumisel vaheldust otsiv noorus oma energia kulutab ikkagi kuidagi, sageli ebakultuuriliseks avaldusiks. Neid nähtusi me tunneme kui tagurlikke, arengut pidurdavaid asjaolusid, mis kasvavad enamasti teadmatuse pinnalt.

Muidugi ei ole allakirjutanul tahtmist ega õigust neid mõeldamises puudutatud nähtusi samastada kõigi nende vaadetega, mis asetavad hariduspüüetele esmajoonelise ülesande — arendada praktilist elu. Kahtlemata on kutsete küsimus üks tähtsaimaid ja keskseimaid arengutarbeid ja väärivad tõsiselt hindamist eeskätt ka hariduslikus tegevuses. Küll aga ei saa pidada õigustatuks ühekülgust, mis ilmneks näiteks sel puhul, kui seltskondliku ja kultuurilise tegevuse sihina nähtaks peamiselt vaid majanduslike taotlusi; see võib olla isegi kahjatsemisväärselt kahjulik. Sellele ühekülguse ohule osutab Liis Kallaski oma mainitud kirjutuses, ja see väärivad ka tähelepanu, kuigi vahel üksikasjus ja mõningate väljenduste ning nende täpsuse suhtes meil võib olla eriarvamisi.

Oleks näiteks imelik kujutella selle mõttekäigu rakendamist kultuurielus, et — enne olgu majandus ja alles siis vaimne „pealeehitus“... See oleks ehk niisama vale kui nõue, et enne kasvatame noort vaid füüsiliselt ja alles siis, kui tal juba on tubli kere ja sealjuures oma varandusekegi, hakkame hoolitsema ta vaimu eest. See oleks absurd-

ne ja ekslik juba selle tõttu, et inimene ei ole mingi mehaaniline olend, vaid — elav, sealjuures eeskätt vaimne, organism. Tema vastavad eeldused, ka vaimsed, peavad tek-kima ja arenema juba eos, need peavad saa-ma seesmiseks vajaduseks, kasvatuslikuks harjumuseks, ja seepärast neid ei saa hiljem juure pookida mingi mansardkorranä.

Näeme loetlematult tõendusid igal pool eluski, et selles, mis inimene on loonud, ka majanduslikul alal, on vaim ja vaimsus käi-nud ees ja sellele on alles järgnenud suu-remad praktilised saavutused. Ja tihti on need just tegelikus elus vähe hinnatud ja isegi halvustatud idealistid, kes rajavad uusi teid ja traditsioone, tähiseid, mis viivad rah-vaid ja kogu inimkonda paremaile oludele ja saavutusile, kuna väga tihti just need, kes klammerduvad vaid kasu ja puht-majandus-liku mõtte külge, võivad kujuneda isegi arengut pidurdavaiks. — Vaimsure harras-tus teeb inimese kuidagi avaramaks ja sot-siaalsemakski, s. o. ühiskondlikult mõtle-jaks, kuna ühekülgsest arenenud kasu taot-lev mõtlemine võib süvendada egoismi selle halvemal kujul ja võõrutada elu edasiviivast ringvoolust samuti kui liialdatud ja ühe-külgne vaimne tegevus. Näiteid selle kohta võiks tuua palju, ühe kujukaima kas või Gogoli „Surnud hingedest“ selles kujutatud majandusliku kasu taotlemise mõttesse paa-tunud mõisniku Pljuškinina, kellele lõppeks maised varad muutusid otsekui jumaluseks, kuigi selle kuhjamisest tegelikult ei olnud kasu ei talle endale ega kellelegi teisele.

Nagu öeldud, ei saa muidugi kõige selle tõttu veel eitada majanduslikke sihte ja teadliku kutsetöö arendamise vajadust. Pea-küsimus seisab aga selles, kuidas seda teha mõjuvamalt. Kui ütleme, et vaim on kõrgem, siis peame seda ka tegelikult ar-vestama ja tunnustama ta juhtivat positsioo-ni elus.

Allakirjutanu on veendunud, et oleks suurem eksitus see, kui maad võtaks arva-mine, nagu vaimsus ja majandus peaksid olema kaks lepitamatut avaldust, mis ei leia omavahel ühendavat silda. Mitte see ei ole õige, nagu võiksime (või peaksime) ühel

pool õigustada ainult vaimu ja teisel pool üksnes materialistlikku elukäsitlust, vaid tarvis oleks rohkem vastastikust täiendamist — vaimsure ja töö harmooni-list kooskõla. Õigustatult võiksime väita: mida rohkem vaimsuret ja sisimas tuntud huvi tungib meie eluavaldusisse ja töösse, seda õnnistavam võiks see olla ka igapäevaseile kutseile. Seepärast ei saa muidugi seada eeskujuks tegelikust elust võõrdunud ja saamatuid peenutsejaid (seda võiks produtseerida näiteks noorte seesmisi vaimujõude mitte-arvestav nn. raamatu-kool), kuid samuti ka mitte ainult kasule mõtlejaid või ühekülgsest vaimsuremaid ja ide-alistlikumaid üritusi ja arusaamisi eitajaid. See viimati nimetatud tüüp oleks ehk mõnel määral kahjatsemisväärsemgi: kui nn. vai-muimimene teataval määral ikkagi on sunni-tud oma olemasolu pärast ühel või teisel teel arvestama reaalset elu, kuigi ta seal-juures kogeb kibedusigi, siis ühekülgne ai-nult-materialist võiks oma elutunnetuses läheneda algelisele olendile, kes mõtleb, tun-neb vaid meeleliselt: töösse ei kihuta teda mitte niivõrd seesmine loomisrõõm kui kasu saamise tahtmine, ja vabal ajal haaratakse siis vaid meeleliste lõbuharrastamise aval-duste järele, ilma et oleks tahet või suudet-ki vabaaja avaldusisse asetada õilistavaid vaimsureid harrastusi. Muidugi me ei saa teha etteheiteid põlluharijale, kuna maaelu üldi-selt võttes säästab rohkem inimese pare-maid omadusi. Kuid me näeme, et seesugu-sed avaldused võivad olla siiski teatavaiks, isegi paratamatuiks, kaasnähtusiks, nn. t õ u s i k l u s e l e, sest kõik väline ja mee-leline võib tavalisest areneda kiiremini kui see saab olla vaimsure arenguga, mis nõuab ka teatavat seesmist pinget. Seepärast või-me ütelda, et mida ruttavam on arengu vä-lispidine pilt, seda seesmiselt, ja just vaimu-jõult, t u g e v a m a t i n i m e s t, i s i k -s u s t t a n õ u a b. Seepärast asetab täna-päeva kultuurielu ise tihedama vaimsure kas-vatuse nõude. Selleks me peame püüdma rakendada oma eluavaldusisse, ja eriti noorsoo-tegevusse, r o h k e m v a i m s e i d h a r r a s t u s i.

(Järgneb.)

Mitmesugust

Üleskutse.

Käesolevaga kutsub E. Haridusliit kõiki oma liikmeid ja teisi hariduslikke organisatsioone igati kaasa aitama 6. võidupüha väärikale läbiviimisele kohtadel. Võidupüha pühitsetagu kõikjal ühiselt kõigi seltskondlike orgide, teguvõimsate isikute ja asutuste poolt, sest see püha on meie ühiste püüdluste sümbol!

E. Haridusliidu Juhatus.

Teadaanne.

Kohtadelt tehtud järelepärimiste ja teatavaks saanud arusaamatuste peale Eesti Haridusliidu Juhatus teatab, et rändlektoreina ja instruktoreina esinevad ning tegelevad

hrd Haas, J. Teder ja A. Lont

ei seisa E. Haridusliidu teenistuses ega esine Eesti Haridusliidu ülesandel.

Eesti Haridusliidu Juhatus.

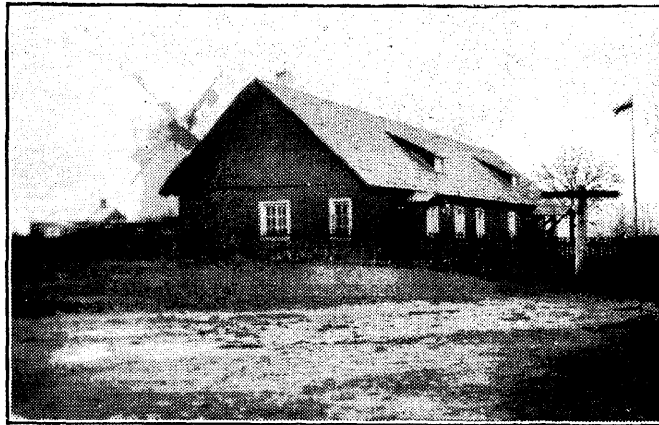
Torgu Laulu- ja Muusikaseltsi 20-aastane juubel.

16. aprillil pühitses Saaremaal, Sörvel, Torgu Laulu- ja Muusikaselts oma 20-dat aastapäeva. Sel puhul korraldati seltsi rahvamajas aktus, millest vihmasest ilmast hoolimata võttis osa umbes 150 inimest. Aktuse avas seltsi asutaja ja auliige Konstant Saar, kes valgustas olukordi seltsi asutamisel ja selle edaspidiseid saavutusi. Aktusekõne pidas Eesti Haridusliidu konsulent Karl Laane ja ülevaate seltsi tegevusest andis esimees koolijuhataja Jüri Matt. Tervituskõnedega esinesid Kuressaare linna napea rvl. J. Perens, Saaremaa koolide inspektor J. Koppel ja rida naaberseltside esindajaid. Aktust kaunistasid koorilaulud ja muusikaettekanded orkestrilt.

Õhtul toimus samas pidu, millest osa võttis üle 300 inimese. Ka ses osas esitati koorilaule ja konsulent K. Laane kõneles

maateatrist ja pidude kultuurist. Kohalik näitetrupp hra J. Pendis'e juhatusel oli lavastanud Arvi Rahula' näidendi „Noorus tuleb tallu“.

Juubelipidustuste korraldus ja vastavad ettekanded osutasid kohapealse tegelaskonna head tahet ja samuti head taset, eriti koorilaulu alal, kuid ka muusikas ja näitlemises. Pidustus oli ühtlasi ka talvise tegevushooaja lõpu tähistamiseks, kuna selle järele, nagu see saartel on üldiseks nähtuseks, suur osa noori siirdus eemale koduko-

Torgu rahvamaja.

hast — kes meredele, kes mandrile jne., mistõttu elu suvel jääb koha peal vaiksemaks, et järgmisel sügisel taas uue hooga jätkuda.

Kuna Sörvel seltskondliku tegevuse organiseerimine on üldiselt võrdlemisi noor, on Torgu Laulu- ja Muusikaselts esimene sellesarnane ümbruskonnas, olles asutatud Eesti iseseisvuse algusaastail. Hiljem on selle eeskujul tekkinud ümbruskonnas terve rida teisigi organisatsioone kelledega taotellakse heatahtlikku koostööd. T. L.-M. asutajaiks on olnud ärksamad tegelased kogu vallast. Kuna asutajate hingele kõige lähemal on seisnud laul ja muusika, on sellekohaselt valitud ka seltsi nimi. Teiseks tähtsamaks avalduseks seltsis on olnud näidendite harrastus. Pidusaalina kasutati al-

Torgu L.- ja M.-seltsi tegelased juubeli puhul.

Ees paremalt kolmandast: näitejuht J. Pendis, konsulent K. Laane, asut. liige F. Aru, auliige Konst. Saar, esimees J. Matt, asut. liige Lepik, Kuressaare linnapea J. Perens, koolideinspektor J. Koppel, Mõntu koolijuhataja Aru j. t.

gul koguduse vana reht, mida tegelased ise naljatelles nimetasid „Marjanski teatriks“. Nimetatud hoonel aga ei olnud põrandat, lava ega aknaid ning tuul puhus läbi lahtiste väravate. Praegused seltsimaja ruumid, mis kuni uue, ehitusel oleva, koolimaja valmimiseni muide on asukohaks ka ühele kooli klassile, on varem, maailmasõja ajal, olnud kindlustuste saunaks ja hiljem saksa okupatsioonivägede komandantuuri majaks. Sellele on selts Haridusministeeriumi ja ümbruskonna tegelaste toetusel juure ehitanud saali. Kuna see aga ei vasta kõigile nõudeile, on seltsil kavatsus ehitada uus rahvamaja, milleks on juba valmistatud vastav plaan.

Seltsi aktiivne tegelaskond on olnud üldiselt võrdlemisi suur. Suurimaiks saavutusi on olnud keelpillide ja puhkpillide orkestri asutamine, dekoratsioonide valmistamine jne., milleks ümbruskond on elavalt toetustega kaasa aidanud.

Koostöö teiste ümbruskonna seltsidega on olnud tihe ja heatahtlik. Nii on näiteks

üldlaulupidude puhul esinetud ühise Sörve laulukoorina jne. Ka on olnud seltsil vastastikuseid kokkupuuteid liivlastega, kuna selts on korraldanud külastusetendusi Liivimaale üle Irbeni väina ja sealt on käidud külas ka Torgus. Sellest on tekkinud ka isiklikke tutvusi ja sõprusi nimetatud hõimudega.

Kohalikule näitlemisharrastusele on seltsi tegelaste hinnangul elustavalt kaasa aidanud 1938. a. korraldatud näitekunstikursus. Selle järele on pandud alus kindlailmelisele näteringile, mida juhatab J. P e n d i s.

Brošüür gaasikaitse alalt ilmub sügiseks.

Eelmises „Arengu“ nr-is ja ringkirjaliselt teatasime õpiringidele, et lähemal ajal ilmub kodanliku õhu- ja gaasikaitse alalt vastav eribrošüür, ja soovitasime ka õpiringides pühendada mõned töökoosolekud nimet. küsimuste käsitlemiseks. Nüüd on selgunud, et kõnesolev väljaanne Tallinna K. Ohu- ja Gaasikaitse Ühingult ilmub alles k.-a. sügiseks. Seepärast on soovitatav õpiringides ka vastavate õpingute korraldamine lükkata järgmiseks tegevusaastaks.

Hääli kohtadelt

Andmeid õpiringide tegevusest

(Järg.)

„Õpiring töötas möödunud hooajal kaunis edukalt, arvesse võttes õpiringlaste tahtmist kooskäimiseks. Et aga koha peal sageli on igasuguseid teisi üritusi, siis tuli tihti ette ajapuudust. Takistavaks teguriks oli ka see, et olles õpiringi juht, olen seotud paljude teiste kohustustega, nii et ma ei saanud tööd nii korraldada kui oleks pidanud. Pealegi töötame 6-kl. algk. kahe õppejõuga, seepärast on tööd alati liialt, ja teist, vabamat, juhti koha peal ei leidu.

Õpiringlasi huvitasid enamikus üldküsimused.“

(H. Tammik — ÜENÜ Karitsa, Virumaal.)

„Soovitav on (raadiosaatekavas) kindlal päeval, umbes kell 21, igal nädalal populaarteaduslik loeng õpiringlastele. Selle juures võib loengus küsimusi kuni järgmise loenguni jätta õpiringlastele lahendusprobleemideks.

Peaks loodama toimkond, kes igal kuul saadaks kõigile õpiringidele andmeid vastilmunud huvitavamate artiklite, kirjutuste jne. kohta ajakirjades, ajalehtedes ja raamatuis. Selleks võiks olla puht õpiringlaste ajakiri. Samuti võiks seal aset leida sündmuste kroonika ja õpiringlaste eneste paremini koostatud referaadid. Saavutaksime aktuaalsust ja huvitavat materjali tööks.“

(R. Talvik — ÜENÜ Seliküla osak. Pärnumaal.)

„Õpiringi hoogsaks tegevuseks puuduvad õpiringi liikmete liigse töerohkuse tõttu väljavaated.

Soovitav oleks, et vabaharidustööd korraldataks senisest suuremal määral raadio kaudu. On tähelepanav, et iga ergutus, mis tuleb väljastpoolt lisaks oma algatusile, kindlustab ettevõtte kordaminekut.“

(H. Selliöv — Kõnnu — Kuremäel, Virumaal.)

„... enamikul on arvamine, et ilma õpiringi tööta talvine elu poleks üldse mõeldav.“

(H. Tammar — Tõdva-Kõnnu.)

„Meie ringi töö ja tegevus on muutunud küll intensiivsemaks, võrreldes möödunud aastaga, milleks suurel määral aitas kaasa osavõtjate arvu suurenenemine. Ringi töös osutub aga takistavaks asjaoluks vastava kirjanduse puudus.“

(A. Avilo — Nõmavere lug-r. Viljandimaal.)

Aluksne Eesti Haridusseltsi õpiringil Lätis on takistusi ruumide kitsikuse tõttu. Samuti kurdetakse veel küllaldate kogemuste puuduse üle ning märgitakse vajadust „õpiringlastel tundma õppida kasvatuselise tähtsuse algeid. Kuna õpiring on veel „algastmel“, siis ta piirneb tegevusega, mis pole rajatud kõigiti metoodilisele nõudele. Eesti Haridusliidu abi raamatute laenutamise teel peetakse hinnatavaks ja väga soovitavaks. Tegevust kavatsetakse jätkata edaspidi.

(Nik. Tsetser — Aluksne Eesti Haridusselts, Läti.)

„Tagasihoidlikud on noored omaalgatuselise töös. Näiteks referaatide pidamist ei julgenud keegi alata. Siin tuleb järjekindlalt tööd teha. Tõsine töö ei huvita, sest et ei jätku aega. Tänapäeva noorte hulgas on edenenud enam lõbukultuur. Näiteks, kui korraldada õpikoosoleku lõpul tants, siis on ruum noori tulvil täis, aga kui tantsu ei ole, siis paljud liikmed üldse ei ilmu koosolekule.

Nurisetakse üldse, et puuduvad teadmised mõningate ettevõtete läbiviimiseks, ja hädavajalised oleksid kursused liikmete teadmiste täiendamiseks.“

(E. Rohtla — Kärgula õpir. „Valgus“, Võrumaal.)

„Meie õpiring koosneb noortest töölis-
test, kes õhtul kell 7 raskest metsatööst
koju tulles veel vaevaks võtavad referaate
valmistada ja näidendit õppida.“

(J. Univer — Polli h/s. „Tulevik“,
Pärnumaal.)

„Raskusi õpiringitöös: sobivate
ruumide puudumine, sest kooli-
maja asub üüriruumis, on kitsas ja väike.
Huvide piirkond on väike, tä-
helepanu hüplev ja püsimatu, eriti
tütarlastel. Juhte on vähe. Valitseb
massipsühhoos: „Kui teised lähevad ja
teevad, siis lähen ka, muidu mitte.“ Ka pi-
durdab tööd külaelul madal moraalne
tase, gulänjevaim jne. Märtsis lahkus
hulk noori tööle kodust kaugemale. Soovi-
tav on saada instruktoreid ja
juhatajaid väljastpoolt, kes
tooksid hoogu ja uusi töövõtteid, samuti on
soovitav saavutada tihe kontakt teiste
õpiringidega ja leida ergutusvõim-
alusi.“

(S. Rebase — ÜENÜ Truba os.
Petterimaal.)

„Suurim puudus on ruumide ja kir-
janduse puudus. Edaspidine töö on või-
malik vaid raamatute laenutamise ja Har-
idusliidust. Oleks hea, kui raamatute arv
komplektis oleks suurem. Vähesed arvu
raamatute juures jääb osa õpi-
ringlasi passiivseks pealtkuu-
lajaks. Meie õpiringis on vaid kolm lii-
get üle 20 a. vana. On ainelisi raskusi. —
Pidudega on raske sissetulekuid hankida:
kool ja vanemad seltsid korraldavad oma
peod tähtsamatel päevadel, mil ka on sisse-
tulekuid ja ega kooli saa ka päris rähva-
majaks muuta. Siin on ka seltsimaja,
aga see tahetakse muuta koo-
rejaamaks“(!)

(M. Hiis — Laguja
Mnr. aiandusring Tartumaal.)

Varem töötanud õpiringide tegevuse lak-
kamisest:

„Olulisimaks raskuseks õ-r. tegevuses
on juhataja küsimus. — Kui see lei-
dub ja kui see peale huvi tundmise asja
vastu on võimeline organiseerima ja kaasa

kiskuma, siis on peamised raskused kõrval-
datud. Inimesi, keda üks või tei-
ne küsimus huvitab, leidub
igal pool; vaja on ainult neid
organiseerida, neis huvi ärata-
da ja neid osata tööle raken-
dada.

Maal leidub isikuid — maaharitlasi —,
kes võiksid õpiringe juhtida. Nad aga kas
ei taha või ei oska seda. Niisiis puuduvad
kultuuritahtelised maaharitlased. Kui kõ-
nelda õpiringide kriisist mõnes kohas, siis
tuleb seal eeskätt oletada maaharitlas-
konna kriisi.“

(A. Samet — Läänemaal.)

„Õpiring töötas veel möödunud aastal,
kuid kohaliku koolijuhataja ümber-
paigutuse tõttu lõppes tegevus.“

(Suru.)

„Mittetöötamise põhjusena võiks nime-
tada, et puudusid isikud, peale kahe, kes
oleksid tõsiselt olnud huvitatud hariduse
jätkamisest. Ühe — vallavanema, põllu-
mehe, avaliku tegelase ja kõigis asjus kaasa
rääkida tahtva isiku — suhtes ütles üks
kõige innukamaid õpiringi pooldajaid:
„Tuli, võttis ülesande ja — kadus.“ Teistega
oli asi samuti. — Haridus ei ole siin enam
taotletav ideaal“(!)

(Vanem haridustegelane Läänemaal.)

Küsimusele, mis asendab koha peal õpi-
ringilist üritust, vastas Võrumaalt Pindi
k.-t. juhataja liige Ed. Rikand:

„Mitte mingisuguseid avaldusi ei ole
koha peal. Suvel käivad noored raudtee-
rongi peatuskohta kokku ilma ühegi sihi või
eesmärgita, niisama, n-ö. kohtamas — en-
nast näitamas ja teisi vaatamas, sõprust
saamas ja tutvust tegemas.“

(Pindi.)

„Õpiringilist enesearendamistööd ta-
hame tulevikus kindlasti jätkata.

Suurem puudus on see, et ei ole koolite-
gelasi ega ka teisi suurema haridusega ini-
mesi, kes kaasa lööksid... Siiski ei tule ar-
vata, et meie koolitegelastel puuduks iga-
sugune huvi õpiringi vastu, vaid neil pole

lihtsalt ka vastavaid kogemusi. Teiseks puuduseks on asjaolu, et elame saarel ja oleme rannarahvas. — Väljarändamine on väga suur. Ja loomulikult lähevad kodust esmajoones taibukamad ja selgema silmaringiga noored, ja järelejäänute seas ei taha naljalt kasvada neid, kes suudaksid kanda seltskonnaelu. Noortel üldiselt on aga siiski küllalt huvi.“

(Agapäe — Hiiumaal.)

„50% noortest rändab suveks mandrile teenistusse. Talvel käime koosolekuil koolimajas, mis asub üürimajas, mistõttu meie kooskäimine ei ole majaperemehele meelt mööda.“

(M. Saar laid — Lõmala mnr., Saaremaal.)

Edukas õpiring.

Valasti H.-s. õpiringlased (Järvamaal) rahvatantsude-kursuse puhul. Ees paremalt teine juhataja Tooni Nigul, kolmas võimlemisõpet. prl. Noorits.

Valasti Hariduseltsi õpiring Järvamaal töötas koolijuhataja Tooni Nigula juhtimisel 1938/39. teg.-aastal neljandat aastat. Õpiringi on koondunud 20 algkooli lõpetanud noort, kes tööst on võtnud osa huviga ja järjekindlusega. Tegevusaasta jooksul ring korraldas kohaliku algkooli ruumes 18 töökoosolekut, kus käsitleti kirjanduslikke ja muid huviküsimusi. Eelole-

vate Eesti Mängude puhul ring pühendas suuremat tähelepanu muu õpingu kõrval ka rahvatantsude õppimisele ja sportimisele, milleks koraldati 16.—18. aprillini ka vastav erikursus prl. Noorits'a juhatusel. Praktilises osas käsitleti kanakasvatuse küsimust ja noored võttavad osa vastavast võistlusest. Kevadel on asutud ka aianduse alal vastavate praktiliste õpingute korraldamisele. Õpiringi tegevust toetab V. Hariduselts oma eelarve korras. Ring jätkab tegevust suvekuudelgi ja kavatsseb seda jätkata ka järgmisel tegevusaastal.

Elsa Köhler: Aktiivsuspedagoogika.

Uurimus pedagoogilistest olunditest. Kasvatusteaduslik raamatuvara nr. 1. Toimetanud Joh. Käis. Rootsi keelest Aale Mallar. K. K.-Ü „Töökooli“ kirjastus Tallinn, 1939. 224 lhk. Hind Kr. 2.80.

Järjekindlama enesetäiendamise nõue kaasaegses arenevas pedagoogikas on oluline ja tarviline mitte üksnes koolipedagoogidele, vaid ka vabaharidustegelastele, kuna siingi on väga oluline arvestada pedagoogilisi aluseid ja nõudeid. See peaks olema kehtiv eriti vabaharidustöö uuenduspuudeis, nagu see avaldub näiteks õpiringilises tegevuses, asjaosaliste aktiviseerimisel, individuaalsel ja kollektiivsel rakendusel isetegevusse. Tegelikult ühtuvad need püüded samade teaduslikult põhjendatud ja otstarbekamate tööviisidega, milledele rajaneb uuenduslik suund kooliõpetuses ja -kasvatuses.

Kas ei või juhtuda kummalisi vastuoksumi meie sõnades ja tegudes, kui küll kõneleme näiteks isetegevusest, individuaalsest ja sotsiaalsest kasvatuses, isiksusest jne, kuid tegelikult ei mõistaks neid mõisteid pedagoogiliselt õigesti, või kasutaksime nende arvataval taotlemisel hoopis ekslikke meetodeid?!

Ülalnimetatud dr. Elsa Köhleri (Rootsi pedagoog, töötanud pikemat aega ja teinud oma uurimisi Viinis ja Jeenas, arvestades aga eeskätt Põhjamaade vajadusi) uurimus „Aktiivsuspedagoogika teejuht“ on tähelepandavaks täienduseks meie üldiselt võrdlemisi väheses pedagoogilises kirjanduses, mida (samuti nagu meie kooliuuendusliikumise tuntuima eestvõitleja Joh. Käisi teost „Isetegevus ja individuaalne tööviis“) tuleks soovitada ka kõigile teadlikele vabaharidustegelastele kui tarvilist põhiraamatut.

Teoses antakse põgus ülevaade aktiivsuspedagoogika arenemisloost ja ta praegusest seisundist ning käsitletakse lähe-

malt selle olemust ja rakendamisvõimalust. Kuigi seda on tehtud koolipedagoogika seisukohalt, on selles, nagu öeldud, väga palju olulist, mis on tarviline teada ka vabaharidustöös.

Aktiivsuspedagoogika, mis on õigupoolest kõrgem süntees kõigist uuenduslikest ja kasvatatava hingeelu jne. arvestavast uuenduspedagoogilisist erivooludest, rajaneb asjaosaliste seesmiste vaimujõudude aktiivsustamisele, kusjuures õpetaja näiliselt võib tõmbuda isegi tagaplaanile. Ses mõttes aktiivsuspedagoogika on hoopis elulisem kui nn. vana traditsiooniline kool, mis „taltsutas elu kahe korralduse kaudu: üksluse distsipliini ja šabloniseerunud õpetamisega.“ — „Aktiivsuspedagoogika seevastu teeb vabaks distsipliini ja lahendab ka õpetamise probleemi. Ta esitab õpilasele nõude, mis oli tundmatu eelmiste aegade koolis, nimelt — koos õpetaja ja seltsilistega luua korda ähvardavas kaoses. Kerkib üles „enesejuhtimise“ probleem.“

Kokkuvõttes onnab autor pärast lähemat ja huvitavat käsitlust järgmise mõtte: „Aktiivsuspedagoogika on see pedagoogika, mille sise-mine mõte on — sobivais elusituatsioonides ja orgaanilisel viisil lasta lastel (või noortel, K. L.) arendada oma vanusele vastavat dünaamikat ja korraldada seda väärtuslikuks tegevuseks, millega taotellakse isikupärasuse kujundamist, ühiskonnaelu parandamist ja kultuurisisu juurekasvu.“

Peale teose üldosa, kus peale muu on antud tabavaid iseloomustusi näiteks isikuse kujundamisest ja sotsiaalsest kasvatuses isetegevuslikes ringides jne., on teose teises osas toodud kaks psühholoogilist uurimust pedagoogilisest olundist, üks autorilt ja teine rootsi pedagoogilt Karl Falk'ilt. Need uurimused koolipedagoogikas, hulga õpetajate ja õpilaste rakendusel, selgitavad konkreetselt teoses esitatud põhimõtteid. Eriti huvitav on nende uurimuste alusel koostatud teose lõpus esitatud tabel poiste ja tüdrukute arenguastmeist (vaimne areng, sotsiaalne käitumine, aktiivsusvorm, arenguabi) esimesest eluaastast kuni 18. eluaastani, s.o., haarates ka seda iga, mis vajab erilist pedagoogilist käitumist ja vastavat arvestamist peale koolide ka mitmesugustes noorsooorganisatsioonides.

Karl Laane.

Rahvaulikoolid saatsid ellu järjekordsed lennud.

Aprillikuuga lõppes järjekordselt õppekursus meie maa-rahvaulikoolides — Viru-

maal, Kundas ja Harjumaal, Ravilas. Õppekursuse lõppu tähistati vastava piduliku aktusega — Ravilas 30. aprillil ja Kundas 2. mail s.a. Kunda rahvaulikool saatis ellu oma 14. lennu, mille koosseisu kuulub 60 noort, mis lisaks varem lõpetanutega moodustab ligemale 700-liikmelise viilistlastkonna, mis jääb ka edaspidi tihedamasse ühendusse rahvaulikooliga ja selle vaimuga. Nagu ikka, oli ka kõnesolevas lennus õpilasi kõigist maakonnist üle riigi, muude hulgas aga ka 6 Läti eestlast, peamiselt Aluksnest.

Ravila rahvaulikool saatis ellu 20 lõpetajat, kelledest samuti 2 oli Lätist.

Rahvaulikoolide lõpetajad, olles saanud kogemusi ka seltskondlikus organiseerimises ja enesearendamistööks, asudes tagasi oma kodu- ja töökohtadesse, löövad tavaliselt aktiivselt kaasa ka vabahariduslikes avaldusis. Möödunud õppeaastal pühendati mõlemas meie rahvaulikoolis veelgi suuremat tähelepanu vabahariduslike küsimuste käsitelule. Nii Kundas oli peale tavalise õpiringidetöö ja õpilaste omavalitsuslike ürituste ja vastavate loengute väljaspoolt ette nähtud veel iga nädal üks tund vabahariduslike küsimuste käsiteluks. Ravilas korraldati nädalane erikursus vabaharidustöö-küsimisist, kus lektoritena esinesid E. H-liidu tegelased.

Vabaharidustöö seisundi teaduslikule uurimisele.

Teaduste Akadeemia on muude teaduslikuks uurimistööks määratud toetuste hulgas määranud vastava toetuse prof. A. Koort'ile vabaharidustöö seisundi ning sel alal tarvitavate vahendite ja maa-ühiskonna haridusliku olukorra uurimiseks. Viimati mainitud uurimise ülesandeks on: 1) selgitada hariduse juurevoolu teid meie maa-ühiskonda, 2) jälgida sotsiaalse integratsiooni nähtuse ja 3) rahva laiemate hulkade teadlikku ning reaalselt osavõttu rahva ja riigi elust ning saatusest.

Algatust tuleb pidada igati tervitatavaks ja tänuväärseks, kuna meie vabaharidustöö seisundi teadusliku uurimise järgi on tuntud vabaharidustegelaste ringkonnis elavat vajadust. Loodetavasti aitab see lähemalt selgitada vastavate taotluste sihtjooni ka edaspidi ning luua vajalist kindlamat süsteemi. Lisaks sellele oleks tervitatav, kui edaspidi teostuks ka meie vabaharidustöö senise arengu uurimine ja selle kohta vastava monograafia ilmumine, mis aitaks suurel määral mõista ka praegust seisundit ning valgustada meie üldist kultuurarengut, kuna see on väga tihedasti olnud seotud seltskondlike üritustega.

Edukaks ja otstarbekohaselt korraldatud vabaharidustööks on vajalised vastavad teadmised,

käsiraamatud ja töökavad.

Õpiringidele ja vabaharidustegelasele soovitab Eesti Haridusliit järgmisi väljaandeid:

Ajakiri „Arenɡ“ — toob järjekindlalt vajalisi kirjutisi ja juhiseid vabaharidustöö mitmekesiselt aladelt ning kajastab selle tegelikke tulemusi üldiselt ja kohtadel. „Arenɡ“ igale vabaharidustegelasele ja tegevusringile!

Seniseid „Arenɡu“ aastakäike on võimalik saada á Kr. 2.—, samuti varem ilmunud „Vabaharidustöö“ aastakäike:

1927—1931. a. brošüüritult Kr. 4.—, köites Kr. 5.—

1932. a. brošüüritult Kr. 1.—, köites Kr. 1.50

Eriväljaandeist, juhiseist ja kodukordadest soovitame järgmist:

E. Kubjas: „Õpingid“. Õpingide käsiraamat	Kr. —50
N. Ruus: „Kuidas õpingi ellu kutsuda“	„ —10
N. Ruus: „Õpingide juhataja“	„ —10
Õpingide kodukord	„ —05
N. Ruus: „Haridusolud Taanis“, sisaldab ülevaate taani mitmeti huvitavatest vabaharidustöö oludest	„ 1.50
J. Ruus, A. Meikop, R. Rytter, L. Hannuksela: „Rahvaülikoolid meil ja mujal“ tutvustab lugejaid rahvaülikoolide senise arengu ja ilmega	„ —50
Ev. Vender: „Näitekohtute korraldamisest“	„ —10
Teatringi kodukord	„ —10
J. Talpsepp: „Režiitehnikast“	„ —10
Seltsi kodukord	„ —15
Haridusliku seltsi normaalpõhikiri (uutele nõuetele vast. redigeerit.)	„ —05
Ühingute ja nende liitude seadus ja koosolekute seadus seletustega	„ —10
E. Kubjas, Ed. Laugaste, J. Tõlp: „Ühislauluvara“ 3. trükk	„ —25

ÕPIRINGIDE TÖÖKAVU:

1. R. Kangro-Pool: Seltskondlik kasvatus	Kr. —10
2. J. Kents: Eesti maateadus	„ —10
3. Karl Otto: Häädamine	„ —10
4. Albert Üksip: Lavakunst	„ —10
5. Aleksis Prima: Aiandus	„ —10
6. A. Juhanson: Põldtaimekasvatus	„ —10
7. K. Randma: Talumajapidamise korrastus	„ —10
8. Aug. Muuga: Eesti loomakasvatus	„ —10
9. A. Juhanson: Maaparandus ja heina-karjamaakultuur	„ —10
10. Karl Laane: Eesti Kirjandus (Kava ühes tööjuhustega)	„ —25
11. Jaan Rummo: Kõneoskus	„ —10
12. A. Juhanson: Põllutööriistad, maaharimine ja väetusõpetus	„ —10
13. E. Susi: Eesti ajalugu	„ —10
14. Alfred Saul: Pärivus	„ —25
15. A. Elango: Kodune kasvatus	„ —10
16. R. Paris — K. Laane: Kodukorraldamine (Ühes juhustega töökorralduseks)	„ —25
17. M. Mihkla: Eduard Vilde elu ja looming	„ —10
18. A. Rannes: Rahvamajanduse õpetus	„ —25

Eesti Haridusliit.

Tallinn, Uus 2—2 Telefon 452-64